

Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного господарського суду
у складі Верховного Суду
(актуальна судова практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за квітень – травень 2021 року

Зміст

1. Щодо правонаступництва майнових прав і обов'язків приватизованого підприємства 4
2. Щодо тимчасової заборони на купівлю-продаж або іншим способом відчуження земельних ділянок сільськогосподарського призначення 8
3. Щодо розмежування понять "земельний податок" і "орендна плата за земельні ділянки державної і комунальної власності" 12
4. Щодо заміни сторони її процесуальним правонаступником у справі про витребування майна із чужого незаконного володіння 16
5. Щодо правомірності одночасного стягнення орендної плати та неустойки у вигляді подвійної орендної плати за прострочення повернення орендованого майна за той самий період користування орендованим майном 21
6. Щодо перевірки судом дотримання органами АМКУ вимог законодавства під час ухвалення рішення 25
7. Щодо прав осіб, які беруть (брали) участь у справі про порушення законодавства про захист економічної конкуренції у наданні до суду доказів 28
8. Щодо ефективного способу захисту прав кредитора банку, який ліквідується, у разі прийняття рішення правління банку про віднесення такого кредитора до пов'язаних з банком осіб 31
9. Щодо визначення ставки судового збору, що підлягає сплаті за розгляд спору у позовному провадженні в межах справи про банкрутство боржника 34
10. Щодо можливості відмови новопризначеного розпорядника майна підприємства - боржника від апеляційної скарги, яка була подана попереднім розпорядником майна 37
11. Щодо підвідомчості відкриття виконавчого провадження 40
12. Щодо допустимості залишення позову без розгляду на стадії підготовчого провадження або на стадії розгляду справи по суті 43
13. Щодо розгляду апеляційної скарги, що надійшла до суду апеляційної інстанції після закінчення апеляційного розгляду справи 45

Перелік уживаних скорочень

АМКУ	– Антимонопольний комітет України
ВП ВС	– Велика Палата Верховного Суду
ГК України	– Господарський кодекс України
ГПК України	Господарський процесуальний кодекс України
ЗК України	– Земельний кодекс України
КГС ВС	– Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
КУзПБ	– Кодекс України з процедур банкрутства
ОП КГС ВС	– об'єднана палата Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду
ПК України	– Податковий кодекс України
ЦК України	– Цивільний кодекс України

1. Щодо правонаступництва майнових прав і обов'язків приватизованого підприємства

Складення та підписання акта підсумкової перевірки без його затвердження відповідним органом приватизації не є доказом визнання останнім факту повного виконання умов договору купівлі-продажу об'єкта приватизації.

Правонаступництво майнових прав і обов'язків приватизованого підприємства стосується саме осіб, які придбали державні або комунальні підприємства як єдині майнові комплекси, тобто стосується саме покупця (власника) об'єкта приватизації, який в порядку правонаступництва і набуває майнових прав приватизованого підприємства

КГС ВС розглянув справу за позовом Приватного підприємства "Фірма "ДІНАС" (далі – ПП "Фірма "ДІНАС") до Регіонального відділення Фонду державного майна України по Дніпропетровській, Запорізькій та Кіровоградських областях (далі – РВ ФДМУ) про визнання виконаними в повному обсязі зобов'язань ПП "Фірма "ДІНАС", визначених договором купівлі-продажу об'єкта державної власності; зобов'язання зняти договір купівлі об'єкта державної власності з контролю у зв'язку з повним виконанням його умов.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Між РВ ФДМУ (продавець) та ПП "Фірма "ДІНАС" (покупець) був укладений договір купівлі-продажу об'єкта державної власності – єдиного майнового комплексу Державного підприємства "Запорізький інститут сільськогосподарського машинобудування" (далі – ДП "Запорізький інститут сільськогосподарського машинобудування"). За умовами розділу 3 договору купівлі-продажу право власності на об'єкт приватизації переходить до покупця після сплати в повному обсязі ціни продажу об'єкта приватизації, що підтверджується актом приймання-передачі, який підписується сторонами.

Згідно з умовами договору купівлі-продажу покупець зобов'язаний протягом шести місяців від дати переходу до нього права власності на об'єкт приватизації виконати умови продажу, зокрема, забезпечити припинення юридичної особи – ДП "Запорізький інститут сільськогосподарського машинобудування" шляхом внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (далі – ЄДРПОУ) запису про її припинення на підставі правонаступництва прав і обов'язків приватизованого підприємства (підпункт 6.3.3. договору).

На виконання умов договору купівлі-продажу продавець сплатив повну ціну об'єкта приватизації, що підтверджується платіжними дорученнями, сторони договору підписали акт приймання-передачі державного майна за договором.

Відповідно до наказу РВ ФДМУ від 24.01.2019 діяльність ДП "Запорізький інститут сільськогосподарського машинобудування" припинена шляхом реорганізації.

Відповідно до відомостей ЄДРПОУ 17 квітня 2019 року до цього реєстру був внесений запис про припинення ДП "Запорізький інститут сільськогосподарського машинобудування", а також відомості про те, що Товариство з обмеженою відповідальністю "Запорізький конструкторсько-технологічний інститут

сільськогосподарського машинобудування" (далі – ТОВ "Запорізький конструкторсько-технологічний інститут сільськогосподарського машинобудування") є правонаступником ДП "Запорізький інститут сільськогосподарського машинобудування".

23.07.2019 представники органу приватизації склали акт № 1/1269 підсумкової перевірки виконання умов договору купівлі-продажу об'єкта малої приватизації єдиного майнового комплексу Державного підприємства "Запорізький інститут сільськогосподарського машинобудування" № 1269 від 14.11.2018.

У зв'язку з відсутністю первинних та бухгалтерських документів щодо погашення заборгованості приватизованого підприємства, а також доказів про правонаступництво прав та обов'язків приватизованого підприємства комісія РВ ФДМУ протокольним рішенням від 20 серпня 2019 року відмовила у знятті з контролю договору купівлі-продажу об'єкта державної власності, що і стало підставою для звернення ПП "Фірма "ДІНАС" до Господарського суду Запорізької області з позовом до РВ ФДМУ.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідно до частин першої та другої статті 27 Закону України "Про приватизацію державного і комунального майна" контроль за виконанням умов договору купівлі-продажу, укладеного з переможцем аукціону, та викупу об'єктів приватизації здійснює орган приватизації. Порядок здійснення контролю за виконанням зобов'язань, визначених у договорі купівлі-продажу, затверджує Фонд державного майна України (далі – ФДМУ).

Наказом ФДМУ від 18.10.2018 № 1327 затверджено Порядок здійснення контролю за виконанням умов договорів купівлі-продажу об'єктів приватизації органами приватизації (далі – Порядок), за змістом якого договір купівлі-продажу об'єкта приватизації може бути знятий з контролю органів приватизації за рішенням органу приватизації лише за наведених у пункті 1 розділу IV цього Порядку умов, перелік яких є вичерпним.

Відповідно до пункту 1 розділу IV Порядку зняття договору купівлі-продажу з контролю здійснюється за рішенням органу приватизації, зокрема, у разі: повного виконання умов договору, що підтверджує відповідний орган приватизації шляхом затвердження акта підсумкової перевірки <...>;

При цьому повне виконання умов договору є однією з умов для зняття договору купівлі-продажу з контролю органу приватизації. Складення та підписання акта підсумкової перевірки без його затвердження відповідним органом приватизації не є доказом визнання останнім факту повного виконання умов договору купівлі-продажу об'єкта приватизації.

Суд апеляційної інстанції встановив, що орган приватизації акт підсумкової перевірки виконання умов договору купівлі-продажу не затвердив, а отже, відповідач як орган приватизації не підтвердив факт повного виконання позивачем умов договору № 1269 від 14.11.2018.

Крім того, суд апеляційної інстанції встановив, що ПП Фірма "ДІНАС" не виконало передбачених підпунктом 6.3.3. договору купівлі-продажу умов, зокрема в частині правонаступництва прав і обов'язків приватизованого підприємства.

Як встановили суди попередніх інстанцій ДП "Запорізький інститут сільськогосподарського машинобудування" було припинене в результаті реорганізації шляхом перетворення.

Правовідносини, що виникли між сторонами у цій справі, є правовідносинами, що виникли з приводу приватизації державного майна, а тому вони регулюються Законом України "Про приватизацію державного і комунального майна", норми якого є спеціальними відносно інших норм права.

Відповідно до частини першої статті 28 Закону України "Про приватизацію державного і комунального майна" особи, які придбали державні або комунальні підприємства як єдині майнові комплекси, є правонаступниками їх майнових прав (крім права постійного користування земельною ділянкою) і обов'язків відповідно до умов договору між продавцем і покупцем та законодавства України.

Тобто правонаступництво стосується саме осіб, які придбали державні або комунальні підприємства як єдині майнові комплекси, а тому стосується саме покупця (власника) об'єкта приватизації, який в порядку правонаступництва і набуває майнових прав приватизованого підприємства.

При цьому передбачене цією нормою правонаступництво хоча і є частковим, оскільки обмежується правом постійного користування земельною ділянкою, проте усі інші майнові права приватизованого підприємства передаються новому власнику в порядку правонаступництва у повному обсязі.

Зазначена спеціальна норма Закону не передбачає можливості правонаступництва майнових прав і обов'язків приватизованого підприємства іншою, ніж покупець (новий власник), особою.

Як встановили суди попередніх інстанцій, саме позивачу як покупцю був переданий за актом приймання-передачі об'єкт приватизації. Відповідно до інформації, що міститься у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно та Реєстрі прав власності на нерухоме майно, Державному реєстрі іпотек, Єдиному реєстрі заборон відчуження об'єктів нерухомого майна, саме за позивачем як покупцем за договором купівлі - продажу було зареєстроване право власності на єдиний майновий комплекс ДП "Запорізький інститут сільськогосподарського машинобудування". Отже, саме позивач є власником єдиного майнового комплексу цього підприємства.

Встановивши зазначені обставини, врахувавши положення частини першої статті 28 Закону України "Про приватизацію державного і комунального майна", суд апеляційної інстанції дійшов правильного висновку про те, що саме ПП "Фірма "ДІНАС" як покупець та новий власник приватизованого об'єкта є правонаступником прав та обов'язків приватизованого підприємства ДП "Запорізький інститут сільськогосподарського машинобудування" в розумінні частини першої статті 28 Закону України "Про приватизацію державного і комунального майна".

Проте згідно з відомостями з ЄДРПОУ правонаступником ДП "Запорізький інститут сільськогосподарського машинобудування" є не ПП "Фірма "ДІНАС", а інша створена останнім юридична особа – ТОВ "Запорізький конструкторсько-технологічний інститут сільськогосподарського машинобудування", якому майно приватизованого

підприємства не передавалося, яке не є власником об'єкта приватизації та відповідно яке не набуло майнові права приватизованого підприємства.

Згідно із частиною п'ятою, сьомою, восьмою статті 27 Закону України "Про приватизацію державного і комунального майна" відчуження майна (акцій), обтяжених передбаченими у цій частині зобов'язаннями, можливе виключно за згодою органу приватизації, який здійснює контроль за їх виконанням.

У разі подальшого відчуження приватизованого об'єкта до нового власника переходять невиконані зобов'язання, що були передбачені договором купівлі-продажу об'єкта приватизації.

Умова щодо можливості відчуження об'єкта приватизації виключно за згодою органу приватизації, який здійснює контроль за їх виконанням, закріплена також і у пункті 6.4. договору купівлі-продажу.

Проте згода органу приватизації на подальше відчуження об'єкта приватизації від покупця іншої особі в матеріалах справи відсутня.

З огляду на викладене позивач всупереч частині першій статті 28 Закону України "Про приватизацію державного і комунального майна", будучи правонаступником майнових прав і обов'язків державного підприємства, забезпечило припинення ДП "Запорізький інститут сільськогосподарського машинобудування" та його правонаступництво шляхом створення нової юридичної особи – ТОВ "Запорізький конструкторсько-технологічний інститут сільськогосподарського машинобудування", яке не набуло в порядку, передбаченому частинами п'ятою, сьомою, восьмою статті 27 Закону України "Про приватизацію державного і комунального майна", майнові права приватизованого підприємства.

КГС ВС дотримується позиції, що таке правонаступництво не узгоджується з положеннями частини першої статті 28 Закону України "Про приватизацію державного і комунального майна".

Ураховуючи викладене, КГС ВС зазначив, що відсутні підстави для визнання виконаними позивачем як покупцем у повному обсязі зобов'язань за договором купівлі-продажу та зняття цього договору з контролю органом приватизації.

Постановою КГС ВС залишено без змін постанову Центрального апеляційного господарського суду від 12.01.2021.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 29.04.2021 у справі № 908/1260/20 можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/96628675..>

2. Щодо тимчасової заборони на купівлю-продаж або іншим способом відчуження земельних ділянок сільськогосподарського призначення

Встановлена законодавством тимчасова заборона на купівлю-продаж або іншим способом відчуження земельних ділянок стосується не всіх земельних ділянок сільськогосподарського призначення, які перебувають у приватній власності громадян та юридичних осіб, а лише їх окремих видів, зокрема земельних ділянок для ведення товарного сільськогосподарського виробництва та земельних ділянок, виділених в натурі (на місцевості) власникам земельних часток (паїв) для ведення особистого селянського господарства.

Заборона на купівлю-продаж або іншим способом відчуження земельних ділянок не поширюється на громадян – власників земельних ділянок із видом цільового призначення для ведення фермерського господарства, які набули право власності на них на підставі цивільно-правових угод у результаті прийняття спадщини, у межах норм безоплатної передачі земельних ділянок громадянам, визначених статтею 121 ЗК України

КГС ВС розглянув справу за скаргою Акціонерного товариства Комерційний банк "ПриватБанк" (далі – АТ КБ "ПриватБанк") на дії приватного виконавця щодо примусового виконання судового наказу, виданого у справі за позовом АТ КБ "ПриватБанк" до ОСОБА_1 про стягнення коштів.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

На виконання цього рішення суду про стягнення з фізичної особи ОСОБА_1 на користь Банку заборгованості за кредитним договором 07.10.2019 видано наказ про примусове стягнення коштів.

Постановою приватного виконавця від 07.11.2019 "Про арешт майна боржника ВП № 60543172" накладено арешт на все рухоме та нерухоме майно боржника ОСОБА_1 в межах суми звернення з урахуванням основної винагороди приватного виконавця, витрат на виконавче провадження, штрафів в сумі 517 139,00 грн.

Відповідно до інформації, що міститься у відомостях з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, земельна ділянка, площею 13,93 га, цільове призначення для ведення фермерського господарства, належить на праві приватної власності ОСОБА_1.

Листом від 28.02.2020 №-8-0.6-1146/2-20 Головне управління Держгеокадастру у Запорізькій області надало роз'яснення, що відповідно до пункту 15 розділу Х "Перехідні положення" ЗК України до набрання чинності законом про обіг земель сільськогосподарського призначення, але не раніше 01.02.2020, не допускається: у тому числі купівля-продаж або іншим способом відчуження земельних ділянок і зміна цільового призначення (використання) земельних ділянок, які перебувають у власності громадян та юридичних осіб для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, земельних ділянок, виділених в натурі (на місцевості) власникам земельних часток (паїв) для ведення особистого селянського господарства, а також земельних часток (паїв), крім передачі їх у спадщину <...>.

Постановою приватного від 19.05.2020 "Про опис та арешт майна (коштів) боржника ВП № 60543172" на підставі статті 56 Закону України "Про виконавче провадження" описано та накладено арешт на майно, що належить боржнику - ОСОБА_1, а саме на земельну ділянку для ведення фермерського господарства, загальна площа 13,8616 га; на земельну ділянку для ведення фермерського господарства, загальна площа 13,93 га.

11.11.2020 Банк, посилаючись на надходження звіту суб'єкта оціночної діяльності, звернувся до приватного виконавця із заявою про вирішення питання щодо передачі на реалізацію арештованого майна шляхом підготовки заявки на його реалізацію та передачу цього майна на реалізацію для продажу з електронних торгів, які організовує та проводить ДП "СЕТАМ".

Листом від 17.11.2020 приватний виконавець відмовив у передачі на реалізацію спірного описаного та арештованого майна у зв'язку з тим, що на зазначене майно розповсюджується мораторій на звернення стягнення та майно підпадає під дію мораторію, встановленого ЗК України.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

КГС ВС зазначив, що встановлена законодавцем тимчасова заборона на купівлю-продаж або іншим способом відчуження земельних ділянок стосується не всіх земельних ділянок сільськогосподарського призначення, які перебувають у приватній власності громадян та юридичних осіб, а лише їх окремих видів, зокрема, земельних ділянок для ведення товарного сільськогосподарського виробництва та земельних ділянок, виділених в натурі (на місцевості) власникам земельних часток (паїв) для ведення особистого селянського господарства.

За частиною третьою статті 22 ЗК України землі сільськогосподарського призначення можуть передаватися у власність та надаватися у користування громадянам та сільськогосподарським підприємствам для ведення товарного сільськогосподарського виробництва.

Відповідно до Класифікації видів цільового призначення земель, затвердженої наказом Державного комітету України із земельних ресурсів від 23.07.2010 № 548 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 01.11.2010 за № 1011/18306), окремим видом цільового призначення земельних ділянок є призначення "для ведення товарного сільськогосподарського виробництва" (код 01.01). Таким чином, заборона, встановлена підпунктом "б" пункту 15 Перехідних положень ЗК України, поширюється на земельні ділянки, що мають саме цей вид цільового призначення, а саме – "перебувають у власності громадян та юридичних осіб для ведення товарного сільськогосподарського виробництва" незалежно від способу набуття власником прав на земельну ділянку.

Зазначена заборона не може поширюватися на земельні ділянки приватної власності, при наданні яких у власність був встановлений інший вид цільового призначення ніж "для ведення товарного сільськогосподарського виробництва", яке прямо згадується у підпункті "б" пункту 15 Перехідних положень ЗК України. Зокрема, такими видами цільових призначень є: для ведення фермерського господарства (код 01.02); <...>. Всі ці види цільового призначення не згадуються у підпункті "б" пункту 15

Перехідних положень ЗК України, а тому обмеження щодо купівлі-продажу або інших способів відчуження відповідних земельних ділянок не можуть застосовуватися.

Тобто "земельні ділянки для ведення фермерського господарства" (код 01.02) не можуть прирівнюватися до "земельних ділянок для ведення товарного сільськогосподарського виробництва", оскільки вони належать до різних видів цільового призначення земель сільськогосподарського призначення, що прямо підтверджується Класифікацією видів цільового призначення земель, яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 № 1051, а також наказом Держкомзему від 23.07.2010 № 548 "Про затвердження Класифікації видів цільового призначення земель". Чинне земельне законодавство України не містить положень, які б дозволяли "прирівнювати" один до одного або ж ототожнювали різні види цільового використання земельних ділянок.

Натомість пункт 5 статті 20 ЗК України забороняє власникам самостійно визначати види використання земельних ділянок в межах категорії земель сільськогосподарського призначення. Інші акти законодавства, які не регулюють правовідносини щодо встановлення та зміни цільового призначення земельних ділянок, не можуть бути підставою для "прирівнювання" правового режиму земельних ділянок, які належать до різних видів цільового призначення. Порядок зміни цільового призначення земельних ділянок приватної власності вичерпно врегульований частиною третьою статті 20 ЗК України.

Товарна сільськогосподарська продукція може вироблятися не лише на земельних ділянках, що безпосередньо надані "для ведення товарного сільськогосподарського виробництва", а й на земельних ділянках інших видів цільового призначення, проте це не є підставою для обмеження у цивільному обігу таких ділянок, що перебувають у приватній власності.

Окремі норми Закону України "Про фермерське господарство" (преамбула, статті 1, 20, 22) дають визначення поняття "фермерське господарство" як "форми підприємницької діяльності громадян із створенням юридичної особи, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, займатися її переробкою та реалізацією з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм для ведення фермерського господарства відповідно до закону" та дозволяють фермерському господарству набувати прав власності на майно, "необхідне для ведення товарного сільськогосподарського виробництва" тощо. Тим не менш одне лише виробництво на земельних ділянках товарної сільськогосподарської продукції не є підставою для визначення їх виду цільового призначення як "для ведення товарного сільськогосподарського виробництва" без додержання процедур, передбачених статтею 22 ЗК України, адже наявність такого виробництва лише характеризує господарську діяльність землевласника або землекористувача (спрямованість якої, до речі, може змінюватися на його розсуд) і аж ніяк не є характеристикою правового режиму земельної ділянки.

Отже, заборона на купівлю-продаж або іншим способом відчуження земельних ділянок не поширюється на громадян – власників земельних ділянок із видом цільового призначенням для ведення фермерського господарства, які набули право власності на

них на підставі цивільно-правових угод у результаті прийняття спадщини, у межах норм безоплатної передачі земельних ділянок громадянам, визначених статтею 121 ЗК України.

КГС ВС зауважив, що судами попередніх інстанцій не встановлено, що спірну земельну ділянку було отримано власником шляхом розпаювання земель сільськогосподарського призначення, натомість з матеріалів справи убачається, що її отримано власником за рахунок земель, що були передані у власність із земель запасу Новомиколаївської сільської ради. Суди помилково трактували вищевикладені норми та дійшли помилкового висновку про відмову у задоволенні скарги АТ КБ "ПриватБанк" на дії приватного виконавця з тих підстав, що на спірну земельну ділянку розповсюджується мораторій, встановлений ЗК України, що унеможлиблює її передачу на реалізацію в рамках виконавчого провадження до скасування мораторію.

Ураховуючи викладене, постановою КГС ВС скасовано ухвалу Господарського суду Запорізької області від 03.12.2020 та постанову Центрального апеляційного господарського суду від 18.02.2021. Прийнято нове рішення про задоволення скарги АТ КБ "ПриватБанк" на дії приватного виконавця.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 20.05.2021 у справі № 908/1550/19 можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/97242697..>

3. Щодо розмежування понять "земельний податок" і "орендна плата за земельні ділянки державної і комунальної власності"

Власники земельних ділянок, земельних часток (паїв) і постійні землекористувачі є платниками земельного податку, а орендарі земель державної та комунальної власності – орендної плати за такі земельні ділянки.

Особа, яка є фактичним користувачем земельної ділянки, не маючи права власності або постійного користування на неї і використовуючи її без укладення договору оренди землі, не підпадає під правове регулювання норм ПК України.

Від однієї особи до іншої особи за правилами статті 120 цього Кодексу не може перейти право оренди земельної ділянки, яке вже припинилося у попереднього землекористувача станом на час відчуження ним будівель, розташованих на цій земельній ділянці.

У спорі про стягнення з відповідача як фактичного користувача земельної ділянки комунальної власності, що без достатньої правової підстави за рахунок власника цієї ділянки зберіг у себе кошти, які мав заплатити власнику земельної ділянки за користування нею, належним позивачем є міська рада, яка є власником земельної ділянки та має право отримувати плату за її використання. Відповідач у цьому випадку зобов'язаний повернути ці кошти власнику земельної ділянки на підставі частини першої статті 1212 ЦК України

КГС ВС розглянув справу за позовом Харківської міської ради до Акціонерного товариства "Альфа-Банк" (далі – АТ "Альфа-Банк") про стягнення безпідставно збережених коштів у розмірі орендної плати.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позовні вимоги обґрунтовано тим, що АТ "Альфа-Банк", набувши право власності на об'єкти нерухомості, розташовані на земельній ділянці комунальної форми власності, належним чином не оформив та не зареєстрував речові права на цю земельну ділянку, в період з 01.01.2020 по 30.06.2020 не вносив плату за користування нею, внаслідок чого зберіг в себе за рахунок Харківської міської ради як власника земельної ділянки безпідставно набуте майно – грошові кошти у розмірі орендної плати.

Судами встановлено, що АТ "Альфа-Банк" є правонаступником юридичної особи Акціонерного товариства "Укрсоцбанк" (далі – АТ "Укрсоцбанк") та за змістом статуту, затвердженого рішенням Спільних загальних зборів акціонерів АТ "Альфа-Банк" та АТ "Укрсоцбанк" від 21.11.2019, є правонаступником всього майна, прав та зобов'язань АТ "Укрсоцбанк" на підставі передавального акта.

АТ "Альфа-Банк" звертався до Харківської міської ради з листом від 13.12.2019 про продовження договору оренди земельної ділянки. У відповідь на зазначений лист Харківська міська рада повідомила, що попередній договір оренди закінчився 12.06.2012 і земельну ділянку було передано до земель запасу. В подальшому на лист АТ "Альфа-Банк" про надання в оренду зазначеної земельної ділянки для будівництва ринкової

інфраструктури Харківською міською радою надано відповідь, що надання земельної ділянки в оренду та зміна її цільового призначення можливі після внесення відповідних змін до Державного земельного кадастру на підставі проекту землеустрою.

Договір оренди спірної земельної ділянки між Харківською міською радою та АТ "Альфа-Банк" у період з 01.01.2020 по 30.06.2020 не було укладено.

У зв'язку з цим Харківська міська рада звернулася до суду з позовом про стягнення з відповідача безпідставно набутого майна – грошових коштів у розмірі орендної плати.

Рішенням Господарського суду Харківської області від 20.10.2020, залишеним без зміни постановою Східного апеляційного господарського суду від 16.12.2020, позов задоволено повністю.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідно до статті 120 ЗК України і частини третьої статті 7 Закону України "Про оренду землі", особа, яка набула право власності на будівлю чи споруду, набуває такі ж самі права на земельну ділянку, на яких вона належала попередньому власнику (землекористувачу) на час відчуження будівлі або споруди.

Водночас в силу імперативних вимог статті 125 ЗК України від однієї особи до іншої особи за правилами статті 120 цього Кодексу не може перейти право оренди земельної ділянки, яке вже припинилося у попереднього землекористувача станом на час відчуження ним будівель, розташованих на цій земельній ділянці.

Згідно зі статтею 80 ЗК України суб'єктами права на землі комунальної власності є територіальні громади, які реалізують це право безпосередньо або через органи місцевого самоврядування.

За змістом статей 122 – 124 ЗК України передача в оренду земельних ділянок, що перебувають у державній або комунальній власності, здійснюється на підставі рішення відповідного органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування згідно з їх повноваженнями, визначеними статтею 122 цього Кодексу, шляхом укладення договору оренди земельної ділянки чи договору купівлі-продажу права оренди земельної ділянки.

Судами встановлено, що дія попереднього договору оренди землі від 15.12.2004 закінчилася, спірну земельну ділянку було передано до земель запасу міста. АТ "Альфа-Банк", набувши у власність нерухоме майно, документально не оформив користування спірною земельною ділянкою у період з 01.01.2020 по 30.06.2020 та не уклав з Харківською міською радою відповідний договір оренди земельної ділянки. Тобто у цей період відповідач використовував земельну ділянку без правовстановлюючих документів, орендну плату за договором не сплачував, хоча земельну ділянку використовував для розміщення об'єкта нерухомого майна.

Отже, АТ "Альфа-Банк" як фактичний користувач земельної ділянки, що без достатньої правової підстави за рахунок власника цієї ділянки зберіг у себе кошти, які мав заплатити за користування нею, зобов'язаний повернути ці кошти власнику земельної ділянки на підставі частини першої статті 1212 ЦК України.

Таким чином, у цьому спорі про стягнення з АТ "Альфа-Банк" як фактичного користувача земельної ділянки, що без достатньої правової підстави за рахунок власника цієї ділянки зберіг у себе кошти, які мав заплатити власнику земельної ділянки за

користування нею, КГС ВС погодився з висновком судів попередніх інстанцій, що цей спір є приватно-правовим і Харківська міська рада є належним позивачем, оскільки є власником земельної ділянки та має право отримувати плату за її використання.

Також КГС ВС відхилив посилання скаржника АТ "Альфа-Банк" на те, що до спірних правовідносин суди мали застосувати положення ПК України, зазначивши таке.

Плата за землю – це загальнодержавний податок, який справляється у формі земельного податку та орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності (підпункт 14.1.147 пункту 14.1 статті 14 ПК України).

Земельним податком є обов'язковий платіж, що справляється з власників земельних ділянок та земельних часток (паїв), а також постійних землекористувачів, а орендною платою за земельні ділянки державної і комунальної власності – обов'язковий платіж, який орендар вносить орендодавцеві за користування земельною ділянкою (підпункти 14.1.72, 14.1.136 пункту 14.1 статті 14 ПК України у вказаній редакції).

З наведеного вбачається, що чинним законодавством розмежовано поняття "земельний податок" і "орендна плата за земельні ділянки державної і комунальної власності".

У розумінні положень підпунктів 14.1.72, 14.1.73 пункту 14.1 статті 14, підпунктів 269.1.1, 269.1.2 пункту 269.1, пункту 269.2 статті 269, підпунктів 270.1.1, 270.1.2 пункту 270.1 статті 270, пункту 287.7 статті 287 ПК України платником земельного податку є власник земельної ділянки або землекористувач, якими може бути фізична чи юридична особа. Обов'язок сплати цього податку для його платника виникає з моменту набуття (переходу) в установленому законом порядку права власності на земельну ділянку чи права користування нею і триває до моменту припинення (переходу) цього права. Якщо певна фізична чи юридична особа набула право власності на будівлю або його частину, що розташовані на орендованій земельній ділянці, то до набувача переходить право користування земельною ділянкою, на якій вони розміщені, на тих самих умовах і в тому ж обсязі, що були у попереднього землекористувача.

Отже, власники і землекористувачі земельних ділянок сплачують плату за землю (в т. ч. земельний податок) з дня виникнення права власності, права постійного користування земельною ділянкою. Зважаючи, що за АТ "Альфа-Банк" не зареєстровано у встановленому законодавством порядку будь-яке право на спірну земельну ділянку, у контролюючого органу в силу вимог пункту 287.1 ст. 287 ПК України відсутні обов'язки та, відповідно, повноваження на стягнення у судовому порядку податкових зобов'язань зі сплати земельного податку.

З урахуванням системного аналізу змісту пункту 10.1.1. статті 10, підпункту 14.1.147 пункту 14.1 статті 14, статей 40, 41, пункту 265.1.3. статті 265 ПК України та встановлених судами фактичних обставин справи, КГС ВС дотримується висновку, що: "власники земельних ділянок, земельних часток (паїв) і постійні землекористувачі є платниками земельного податку, а орендарі земель державної та комунальної власності – орендної плати за такі земельні ділянки, однак особа, яка є фактичним користувачем земельної ділянки, не маючи права власності або постійного користування на неї і використовуючи

її без укладення договору оренди землі, не підпадає під правове регулювання наведених норм ПК України".

Постановою КГС ВС залишено без змін рішення Господарського суду Харківської області від 20.10.2020 та постанову Східного апеляційного господарського суду від 16.12.2020.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 27.04.2021 у справі № 922/2378/20 можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/96628660>.

4. Щодо заміни сторони її процесуальним правонаступником у справі про витребування майна із чужого незаконного володіння

Витребування майна із чужого незаконного володіння передбачено статтями 16, 387 ЦК України саме як форма захисту права власності, а не як окреме оборотоздатне майнове право, яке може відчужуватися, в порядку передбаченому статтею 656 цього Кодексу, на користь інших осіб, оскільки речові права безпосередньо пов'язані з конкретною річчю і переходять у зв'язку з переходом об'єктів нерухомості.

До доказів, що підтверджують наявність у позивача суб'єктивного матеріального права на витребування майна із чужого незаконного володіння, не належить договір купівлі-продажу майнових прав, предметом відчуження за яким є такі способи судового захисту цивільних прав, як визнання права власності на нерухоме майно та витребування нерухомого майна з чужого незаконного володіння.

Як речові права на нерухоме майно, похідні від права власності, так і майнові права, відмінні від права власності на нерухоме майно (за винятком права очікування на отримання у майбутньому права власності на нерухоме майно), є правами, нерозривно пов'язаними з нерухомим майном, а тому такі права підлягають державній реєстрації та виникають з моменту відповідної реєстрації.

Нездійснення послідовної державної реєстрації майнових (речових) прав на нерухоме майно за їх покупцями свідчить про відсутність переходу прав та обов'язків позивача до правонаступника і, як наслідок, виключає підстави для заміни сторони її процесуальним правонаступником

Судова палата для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності КГС ВС розглянула справу за позовом Публічного акціонерного товариства "Старокиївський Банк" (далі – ПАТ "Старокиївський Банк") до Товариства з обмеженою відповідальністю "Елула" (далі – ТОВ "Елула") про витребування майна з чужого незаконного володіння та визнання права власності.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням Господарського суду міста Києва від 25.04.2019 позовні вимоги задоволено повністю.

Ухвалою Північного апеляційного господарського суду від 26.11.2019 задоволено клопотання ПАТ "Старокиївський Банк" про залучення ТОВ "Михайлівський центр" як правонаступника ПАТ "Старокиївський Банк", а також заяву Товариства з обмеженою відповідальністю "Михайлівський центр" (далі – ТОВ "Михайлівський центр") про процесуальне правонаступництво; залучено ТОВ "Михайлівський центр" до участі у справі як правонаступника ПАТ "Старокиївський Банк".

Зазначена ухвала мотивована тим, що внаслідок укладення договорів купівлі-продажу майнових прав від 19.06.2019 та від 10.09.2019 правонаступником ПАТ "Старокиївський Банк" у відносинах щодо витребування майна з чужого незаконного володіння та визнання права власності на майно (тобто тих, щодо яких виник спір) є ТОВ

"Михайлівський центр" як остаточний набувач майнових прав на нерухоме майно, стосовно якого виник спір.

Судами встановлено, що за результатами відкритих торгів між ПАТ "Старокиївський Банк" (продавець) і ОСОБА_1 (покупець) укладено договір купівлі-продажу майнових прав щодо нерухомого майна, які є відмінними від права власності, за яким продавець передає у власність покупцеві, а покупець приймає у власність майнові права щодо нерухомого майна, яке є предметом спору у цій справі. За змістом пункту 1.3 договору від 19.06.2019 майнові права вважаються переданими покупцю з моменту підписання цього договору.

У подальшому за договором купівлі-продажу від 10.09.2019 майнових прав щодо нерухомого майна, які є відмінними від права власності, ОСОБА_1 відчужено набуті за договором від 19.06.2019 майнові права на користь ТОВ "Михайлівський центр". Згідно з відомостями з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців і громадських формувань 25.09.2019 внесено запис про припинення ПАТ "Старокиївський Банк".

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Судова палата КГС ВС не погодилась з висновком апеляційного суду про наявність підстав для здійснення процесуального правонаступництва ТОВ "Михайлівський центр" стосовно ПАТ "Старокиївський Банк" (позивача у справі), що зумовлює необхідність відступу від висновку щодо застосування норми права, викладеного у постанові Верховного Суду від 12.08.2019 у справі № 910/15740/18, з огляду на таке.

Питання про заміну сторони її правонаступником вирішується виключно судом у порядку, передбаченому статтею 52 ГПК України.

Основою процесуального правонаступництва є правонаступництво у матеріальному праві, яке настало після відкриття провадження у справі.

Вирішуючи питання про правонаступництво, суд досліджує обставини передачі прав кредитора новому кредитору та встановлює відповідність їх підставам, визначеним законодавством. У процесі дослідження цих обставин судом може бути встановлено недійсність передання кредитором своїх прав іншій особі (наприклад, нікчемність відповідного договору відступлення права вимоги).

Тобто процесуальне правонаступництво, передбачене статтею 52 ГПК України, це перехід процесуальних прав та обов'язків сторони у справі до іншої особи у зв'язку з вибуттям особи у спірному матеріальному правовідношенні.

Згідно зі статтею 514 ЦК України до нового кредитора переходять права первісного кредитора у зобов'язанні в обсязі і на умовах, що існували на момент переходу цих прав, якщо інше не встановлено договором або законом.

Відповідно до статті 519 ЦК України первісний кредитор у зобов'язанні відповідає перед новим кредитором за недійсність переданої йому вимоги, але не відповідає за невиконання боржником свого обов'язку, крім випадків, коли первісний кредитор поручився за боржника перед новим кредитором.

Таким чином, відступлення права вимоги може здійснюватися тільки відносно дійсної вимоги, що існувала на момент переходу цих прав. У справах про визнання

недійсним договору про відступлення права вимоги судам необхідно з'ясовувати обсяг та зміст прав, які переходять до нового кредитора та чи існують ці права на момент переходу.

Відповідно до частин другої та третьої статті 656 ЦК України предметом договору купівлі-продажу можуть бути майнові права. До договору купівлі-продажу майнових прав застосовуються загальні положення про купівлю-продаж, якщо інше не впливає із змісту або характеру цих прав. Предметом договору купівлі-продажу може бути право вимоги, якщо вимога не має особистого характеру. До договору купівлі-продажу права вимоги застосовуються положення про відступлення права вимоги, якщо інше не встановлено договором або законом. Законодавство не містить чіткого і повного переліку майнових прав.

Аналіз положень статті 177 та пункту 1 частини першої статті 181, статті 190, частини першої статті 424 ЦК України, частини першої статті 167 ГК України, абзацу 3 частини другої статті 3 Закону України "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні" дає підстави вважати майновими правами: 1) речові права, в тому числі речові права на чуже майно; 2) майнові права інтелектуальної власності; 3) майнові корпоративні права; 4) зобов'язальні права (права вимоги майнового характеру); 5) інші специфічні права (права на провадження діяльності, використання природних ресурсів тощо).

Судова палата КГС ВС дотримується висновку, що у даному спорі під виглядом відчуження майнових прав щодо нерухомого майна фактично має місце продаж права на звернення до суду з цим позовом або права на застосування способів захисту цивільних прав, передбачених пунктом 1 частини другої статті 16 і статтями 387, 392 ЦК України, хоча з урахуванням зазначеного вище застереження щодо змісту або характеру майнових прав, вміщеного у частині другій статті 656 цього Кодексу, вказані способи судового захисту цивільних прав не можуть бути предметом договору купівлі-продажу майнових прав з огляду на таке.

Відповідно до статті 387 ЦК України власник має право витребувати своє майно від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави заволоділа ним.

Правовий аналіз положень статті 387 ЦК України дає підстави для висновку, що у наведеній нормі йдеться про право власника на віндикаційний позов, тобто позов власника, який не володіє, до невластника, який незаконно володіє майном, про вилучення цього майна в натурі.

У свою чергу згідно зі статтею 392 ЦК України власник майна може пред'явити позов про визнання його права власності, якщо це право оспорується або не визнається іншою особою, а також у разі втрати ним документа, який засвідчує його право власності.

Позов про визнання права власності у порядку, передбаченому статтею 392 ЦК України, пред'являється на захист існуючого, наявного права, що виникло у позивача за передбачених законодавством підстав і підтверджується належними та допустимими доказами. Об'єктом цього позову є усунення невизначеності відносин права власності позивача щодо індивідуально визначеного майна. Підставою для звернення до суду з позовом про визнання права власності є оспорення або невизнання наявного права, а не намір набути таке право за рішенням суду.

Позивач у позові про визнання права власності – особа, яка вже є власником, а відповідач – будь-яка особа, яка має сумнів у належності майна позивачеві, або не визнає за ним права здійснювати правомочності власника, або така особа, що має до майна власний інтерес.

Витребування майна із чужого незаконного володіння передбачено статтями 16, 387 ЦК України саме як форма захисту права власності, а не як окреме оборотоздатне майнове право, яке може відчужуватися в порядку, передбаченому статтею 656 цього Кодексу, на користь інших осіб, оскільки речові права безпосередньо пов'язані з конкретною річчю і переходять у зв'язку з переходом об'єктів нерухомості. На підтвердження наявності у позивача суб'єктивного матеріального права на витребування майна із чужого незаконного володіння позивач повинен надати суду відповідні належні докази, що підтверджують його право на зазначене майно, проте до таких доказів не належить договір купівлі-продажу майнових прав, предметом відчуження за яким є такі способи судового захисту цивільних прав, як визнання права власності на нерухоме майно та витребування нерухомого майна з чужого незаконного володіння.

Судова палата КГС ВС зазначила, що у схожих правовідносинах сторони дійсно можуть укладати договори відступлення права вимоги з метою заміни сторони в зобов'язанні та зверненні до суду набувача права вимоги, але зі змісту пункту 1.1 договору від 19.06.2019 вбачається, що відчужені права не є у розумінні статей 512, 514 ЦК України правами вимоги майнового характеру, а сторони у спірних правовідносинах фактично не здійснили операцій з купівлі-продажу права вимоги, оскільки такі права не існували на момент укладення договору від 19.06.2019.

Також судова палата КГС ВС звернула увагу на необхідність послідовної державної реєстрації майнових прав, пов'язаних з нерухомим майном, ураховуючи таке.

Згідно із частинами першою та четвертою статті 182 ЦК України право власності та інші речові права на нерухомі речі, обтяження цих прав, їх виникнення, перехід і припинення підлягають державній реєстрації. Порядок проведення державної реєстрації прав на нерухомість та підстави відмови в ній встановлюються законом.

За змістом положень статті 334 ЦК України і статей 3, 4 Закону України "Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень" похідні від права власності речові права на нерухоме майно у їх набувача виникають з моменту державної реєстрації таких прав.

Виходячи із системного аналізу змісту положень статей 177, 190, 656 ЦК України, статті 3 Закону України "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні" та статей 3, 4 Закону України "Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень", як речові права на нерухоме майно, похідні від права власності, так і майнові права, відмінні від права власності на нерухоме майно (за винятком права очікування на отримання у майбутньому права власності на нерухоме майно), є правами, нерозривно пов'язаними з нерухомим майном, а тому такі права підлягають державній реєстрації та виникають з моменту відповідної реєстрації. Натомість нездійснення послідовної державної реєстрації майнових (речових) прав на нерухоме майно за їх покупцями свідчить про відсутність переходу прав та обов'язків

позивача до правонаступника і, як наслідок, виключає підстави для заміни сторони її процесуальним правонаступником.

Таким чином, судова палата дійшла висновку про необхідність відступити від правового висновку, викладеного у постанові Верховного Суду від 12.08.2019 у справі № 910/15740/18. Постановою судової палати КГС ВС скасовано ухвалу Північного апеляційного господарського суду від 26.11.2019. Прийнято нове рішення, яким відмовлено в задоволенні клопотання ПАТ "Старокиївський Банк" про залучення ТОВ "Михайлівський центр" як правонаступника ПАТ "Старокиївський Банк", а також заяви ТОВ "Михайлівський центр" про процесуальне правонаступництво.

Справу передано до Північного апеляційного господарського суду для продовження розгляду.

Детальніше з текстом постанови судової палати КГС ВС від 13.04.2021 у справі № 910/11702/18 можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/96926745>.

5. Щодо правомірності одночасного стягнення орендної плати та неустойки у вигляді подвійної орендної плати за прострочення повернення орендованого майна за той самий період користування орендованим майном

Користування майном після припинення договору найму є таким, що здійснюється не відповідно до його умов, тобто є неправомірним користуванням майном, у зв'язку з чим вимога щодо орендної плати за користування майном за умовами договору, що припинився (у разі закінчення строку, на який його було укладено тощо), суперечить змісту правовідносин за договором найму (оренди) та регулятивним нормам ЦК України та ГК України. В такому випадку у наймодавця виникає право на застосування до наймача відповідно до частини другої статті 785 ЦК України такої форми майнової відповідальності як неустойка у розмірі подвійної плати за користування річчю за час прострочення

ОП КГС ВС розглянула справу за позовом Акціонерного товариства "Українська залізниця" (далі – АТ "Українська залізниця") до Приватного акціонерного товариства "Телесистеми України" (далі – ПАТ "Телесистеми України") про стягнення заборгованості з орендної плати, пені, штрафу, інфляційних втрат, 3 % річних та неустойки за неповернення майна з оренди.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

01.10.2010 між Регіональним відділенням Фонду державного майна України по Чернігівській області як орендодавцем та ПАТ "Телесистеми України" як орендарем укладено договір оренди індивідуально визначеного (нерухомого) майна, що належить до державної власності (далі – договір оренди), строком дії до 31.12.2016.

Якщо орендар не виконує обов'язку щодо повернення майна, орендодавець має право вимагати від орендаря сплати неустойки у розмірі подвійної орендної плати за користування майном за час прострочення (пункт 10.11 договору оренди).

08.11.2016 листом № 16/ЦТУ/196 відповідач просив позивача прийняти рішення про укладення нового договору оренди та переглянути ціну оренди за договором оренди.

12.12.2016 позивач направив на адресу відповідача лист-відповідь № НЗ-1-4/2583, в якому повідомив, що відповідно до чинного законодавства у позивача відсутня можливість укласти новий договір оренди, а щодо зміни ціни оренди, то необхідно звернутися до ПАТ "Укрзалізниця" та, отримавши дозвіл, укласти додатковий договір.

У подальшому відповідач неодноразово звертався з листами до позивача про продовження дії договору оренди.

У рішенні Господарського суду міста Києва від 15.09.2017 за позовом АТ "Українська залізниця" до ПАТ "Телесистеми України" про стягнення суми заборгованості та санкцій у зв'язку з неналежною сплатою платежів за договором оренди за період із червня 2016 до травня 2017 суд дійшов висновку, що з огляду на відсутність у матеріалах справи доказів про наявність заперечень орендодавця про припинення дії договору оренди протягом одного місяця після закінчення терміну його дії (31.12. 2016) договір

оренди був продовжений на підставі частини першої статті 17 Закону України "Про оренду державного та комунального майна".

25.06.2018 АТ "Українська залізниця" звернулось до ПАТ "Телесистеми України" з листом, в якому повідомило про заборгованість з орендної плати за договором оренди та повідомило про розірвання договору оренди, а також просило повернути об'єкт оренди за актом приймання-передачі майна з оренди.

ПАТ "Телесистеми України" повернуло АТ "Українська залізниця" майно з орендного користування лише 11.05.2019 за актом приймання-передачі на виконання рішення Господарського суду міста Києва від 12.12.2018 у справі за позовом АТ "Українська залізниця" до ПАТ "Телесистеми України" про стягнення суми заборгованості та санкцій у зв'язку з неналежною сплатою платежів за договором оренди; повернення об'єкта оренди за договором оренди із підписанням акта приймання-передачі про повернення майна.

У пункті 2 цього акта сторони погодили, що в орендаря на дату підписання акта наявна заборгованість перед орендодавцем з орендної плати за договором оренди.

АТ "Українська залізниця" стверджувало, що в результаті невиконання ПАТ "Телесистеми України" зобов'язань за договором оренди утворилася заборгованість зі сплати орендної плати за серпень–грудень 2018 року та січень–травень 2019 року. На підставі пунктів 3.7., 3.8. договору оренди АТ "Українська залізниця" нарахувало суму пені, 10 % штрафу і на підставі статті 625 ЦК України – 3% та інфляційні втрати та суму неустойки на підставі частини другої статті 785 ЦК України.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

За змістом положень частини першої статті 763, частини першої статті 764, частини першої статті 785 ЦК України, частини четвертої статті 284, частини четвертої статті 291 ГК України, Закону України "Про оренду державного та комунального майна" в редакції Закону України від 10.04.1992 № 2269-XII із закінченням строку договору найму (оренди), на який його було укладено, за наявності заперечень наймодавця щодо подальшого користування наймачем майном, договір є припиненим, що означає припинення дії (чинності) для сторін всіх його умов, а їх невиконання (невиконання окремих його умов) протягом дії договору є невиконанням зобов'язання за цим договором, що має відповідні наслідки (настання відповідальності за невиконання чи неналежне виконання обов'язків під час дії договору тощо), однак не зумовлює продовження дії (чинність) договору в цілому або тих його умов, що не були виконані (неналежно виконані) стороною (сторонами).

Відповідно до частини першої статті 762 ЦК України за користування майном з наймача справляється плата, розмір якої встановлюється договором найму.

Отже, договір найму (оренди) є підставою для виникнення права наймача (орендаря) користуватися орендованим майном упродовж строку дії договору зі сплатою наймодавцю (орендодавцю) орендної плати, погодженої умовами договору; а припинення договору є підставою виникнення обов'язку наймача негайно повернути наймодавцеві річ у стані, в якому вона була одержана, з урахуванням нормального зносу, або у стані, який було обумовлено в договорі.

Правова природа плати за користування річчю (орендної плати) безпосередньо пов'язана із правомірним користуванням річчю протягом певного строку, і обов'язок здійснення такого платежу є істотною ознакою орендних правовідносин, що впливає зі змісту регулятивних норм статей 759, 762, 763 ЦК України, статей 283, 284, 286 ГК України. Із припиненням договірних (зобов'язальних) відносин за договором у наймача (орендаря) виникає новий обов'язок – негайно повернути наймодавцеві річ.

Після спливу строку дії договору найму (оренди) невиконання чи неналежне виконання обов'язку з негайного повернення речі свідчить про неправомірне користування майном, яке було передане в найм (оренду). Тому права та обов'язки наймодавця і наймача, що перебували у сфері регулятивних правовідносин, переходять у сферу охоронних правовідносин та охоплюються правовим регулюванням за частиною другою статті 785 ЦК України, яка регламентує наслідки невиконання майнового обов'язку щодо негайного повернення речі наймодавцеві.

З огляду на викладене ОП КГС ВС дотримується висновку, що користування майном після припинення договору є таким, що здійснюється не відповідно до його умов, тобто є неправомірним користуванням майном, у зв'язку з чим вимога щодо орендної плати за користування майном за умовами договору, що припинився (у разі закінчення строку, на який його було укладено тощо), суперечить змісту правовідносин за договором найму (оренди) та регулятивним нормам ЦК України та ГК України.

Оскільки поведінка боржника не може бути одночасно правомірною та неправомірною, то регулятивна норма статті 762 ЦК України ("Плата за користування майном") і охоронна норма частини другої статті 785 ЦК України ("Обов'язки наймача у разі припинення договору найму") не можуть застосовуватися одночасно, адже орендар не може мати одночасно два обов'язки, які суперечать один одному – сплачувати орендну плату, що здійснюється за правомірне користування майном, і негайно повернути майно.

ОП КГС ВС зазначила, що неврахування вищевикладених висновків призводить до того, що з орендаря, який після припинення строку дії договору найму (оренди) не повернув майно орендодавцю на його вимогу, фактично стягується потрібний розмір орендної плати, а саме: безпосередньо орендна плата, а також неустойка у розмірі подвійної плати за користування річчю за час прострочення. Такий підхід у регулюванні орендних правовідносин вочевидь не узгоджується з такими загальними засадами цивільного законодавства, як справедливість, добросовісність та розумність (пункт б частини першої статті 3 ЦК України).

Неустойка за частиною другою статті 785 ЦК України має спеціальний правовий режим, який обумовлений тим, що зобов'язання наймача (орендаря) з повернення об'єкта оренди є майновим і виникає після закінчення дії договору. Наймодавець (орендодавець) у цьому випадку позбавлений можливості застосовувати щодо недобросовісного наймача інші ефективні засоби впливу задля виконання відповідного зобов'язання, окрім як використання права на стягнення неустойки в розмірі подвійної плати за користування орендованим майном.

ОП КГС ВС звернула увагу на те, що обов'язок орендаря сплачувати орендну плату за користування орендованим майном зберігається до припинення договору (до спливу

строку дії договору оренди), оскільки орендна плата є платою орендаря за користування належним орендодавцю майном та відповідає суті орендних правовідносин, що полягають у строковому користуванні орендарем об'єктом оренди на платній основі.

Неустойка стягнення якої передбачено частиною другою статті 785 ЦК України, є самостійною формою майнової відповідальності у сфері орендних правовідносин, яка застосовується у разі (після) припинення договору – якщо наймач не виконує обов'язку щодо негайного повернення речі, і є належним способом захисту прав та інтересів орендодавця після припинення договору, коли користування майном стає неправомірним. Для притягнення орендаря, що порушив зобов'язання, до зазначеної відповідальності необхідна наявність вини (умислу або необережності) відповідно до вимог статті 614 ЦК України.

Отже, яким би способом в договорі не регламентувалися правовідносини між сторонами у разі невиконання (несвоєчасного виконання) наймачем (орендарем) обов'язку щодо повернення речі з найму (оренди) з її подальшим користуванням після припинення договору, що відбулося у спірних правовідносинах, проте ці правовідносини не можуть врегульовуватись іншим чином, ніж визначено частиною другою статті 785 ЦК України (зокрема, з установленням для наймача (орендаря) будь-якого іншого (додаткового) зобов'язання, окрім того, що передбачений частиною другою статті 785 ЦК України).

Ураховуючи викладене, ОП КГС ВС дотримується позиції, що задоволення апеляційним судом позовних вимог в повному обсязі суперечить положенням частини другої статті 785 ЦК України.

У зв'язку з викладеним ОП КГС ВС відступила від протилежної правової позиції ВС, викладеної в постановках від 14.11.2018 у справі № 924/195/16 та від 11.05.2018 у справі № 926/2119/17, відповідно до якої зобов'язання орендаря сплачувати орендну плату за весь час фактичного користування майном, яке виникло з договору оренди, не припиняється зі спливом строку дії договору оренди, оскільки таке припинення пов'язане не із закінченням строку, на який було укладено договір, а з моментом підписання сторонами акта приймання-передачі об'єкта оренди.

Постановою ОП КГС ВС скасовано постанову Північного апеляційного господарського суду від 18.06.2020, рішення Господарського суду міста Києва від 10.12.2019 залишено в силі.

Детальніше з текстом постанови ОП КГС ВС від 19.04.2021 у справі № 910/11131/19 можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/96926747>.

6. Щодо перевірки судом дотримання органами АМКУ вимог законодавства під час ухвалення рішення

Перевіряючи дії АМКУ на відповідність законодавству України, суд, не втручаючись у дискрецію (вільний розсуд) АМКУ з'ясовує і визначає наявність/відсутність, а тому доведеність/недоведеність, обґрунтованість/необґрунтованість передбачених статтею 59 Закону України "Про захист економічної конкуренції" підстав для визнання недійсним рішення АМКУ через призму/критерії, зокрема, неповноти з'ясування обставин, які мають значення для справи; недоведеності обставин, які мають значення для справи і які визнано встановленими; неправильності застосування норм матеріального і процесуального права тощо. Саме таким чином суд і здійснює перевірку на відповідність реалізації дискреції закону (праву), так і на узгодженість рішень/дій, прийнятих на підставі дискреції, з правами особи, загальними принципами публічної адміністрації, процедурними нормами, обставинами справи тощо.

Не є допустимим покладення в основу рішення АМКУ висновків, викладених в інших справах, у яких сторона спору не брала участі, які ґрунтуються на певних доказах, без наведення та дослідження цих доказів безпосередньо у справах, що розглядаються

КГС ВС розглянув справу за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю "Бритіш Американ Тобакко Сейлз Енд Маркетинг Україна" (далі – ТОВ "Бритіш Американ Тобакко Сейлз Енд Маркетинг Україна") до АМКУ про визнання недійсним рішення в частині визнання дій ТОВ "Бритіш Американ Тобакко Сейлз Енд Маркетинг Україна" порушенням законодавства про захист економічної конкуренції у вигляді антиконкурентних узгоджених дій, які стосуються обмеження доступу інших суб'єктів господарювання (покупців) на ринок первинного продажу виробниками сигарет.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням АМК визнано, зокрема, що група компаній "Бритіш Американ Тобакко" в особі товариства з обмеженою відповідальністю "Бритіш Американ Тобакко Сейлз Енд Маркетинг Україна" (далі – ТОВ "Бритіш Американ Тобакко Сейлз Енд Маркетинг Україна") і приватного акціонерного товариства "А/Т тютюнова компанія "В.А.Т.- Прилуки" (далі – ПрАТ "А/Т тютюнова компанія "В.А.Т.- Прилуки") - (далі – Виробники) та товариства з обмеженою відповідальністю "Тедіс Україна" (далі – ТОВ "Тедіс Україна") вчинили порушення, передбачене пунктом 5 частини другої статті 6 та пунктом 1 статті 50 Закону України "Про захист економічної конкуренції" (далі - Закон № 2210), у вигляді антиконкурентних узгоджених дій, які стосуються обмеження доступу інших суб'єктів господарювання (покупців) на ринок первинного продажу виробниками сигарет (пункт 1); за порушення, зазначене в пункті 1 резолютивної частини цього рішення накладено на Товариство штраф в розмірі 80 011 400, 00 грн (пункт 9); зобов'язано припинити порушення, зазначене в пункті 1 резолютивної частини цього рішення (пункт 11).

Позивач у свою чергу заперечував проти такого рішення АМКУ, зазначаючи, що воно не має жодного правового підґрунтя, є абсолютно несправедливим.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Причиною виникнення спору зі справи стало питання щодо наявності чи відсутності підстав для визнання Рішення АМК недійсним в частині, що стосується позивача. Товариство оскаржує Рішення АМК виключно в частині, яка його стосується.

З огляду на завдання та основні засади господарського судочинства, закріплені у статті 2 ГПК України, перевірка правильності кваліфікації дій ТОВ "Бритіш Американ Тобакко Сейлз Енд Маркетинг Україна" щодо порушення ним законодавства про захист економічної конкуренції, передбаченого пунктом 5 частини другої статті 6 та пунктом 1 статті 50 Закону № 2210 перебуває поза межами компетенції суду, визначеної статтею 59 Закону № 2210. Аналіз норм статей 124, 19 Конституції України, статті 59 Закону № 2210, норм процесуального права, які закріплені в ГПК України щодо компетенції суду, дає підстави дійти висновку, що останній не може підміняти інший орган державної влади та перебирати на себе повноваження щодо вирішення питань, які законодавством віднесені до компетенції цього органу.

Тобто, перевіряючи дії АМКУ на відповідність законодавству України, суд, не втручаючись у дискрецію (вільний розсуд) АМКУ, з'ясовує і визначає наявність чи відсутність, а тому доведеність чи недоведеність, обґрунтованість чи необґрунтованість передбачених статтею 59 Закону № 2210 підстав для визнання недійсним рішення АМКУ через призму (критерії), зокрема, неповноти з'ясування обставин, які мають значення для справи; недоведеності обставин, які мають значення для справи і які визнано встановленими; неправильності застосування норм матеріального і процесуального права тощо. Саме таким чином суд і здійснює перевірку на відповідність реалізації дискреції закону (праву), так і на узгодженість рішень (дій), прийнятих на підставі дискреції, з правами особи, загальними принципами публічної адміністрації, процедурними нормами, обставинами справи тощо.

Враховуючи звернення позивача до суду з вимогою про визнання недійсним рішення АМКУ, саме на суд покладено обов'язок перевірки дотримання органами АМКУ вимог законодавства та здійснення ними рішення на підставі, у спосіб та у межах повноважень, передбачених законодавством України та за наявності/доведеності/обґрунтованості підстав, передбачених статтею 59 Закону № 2210, змінити, скасувати чи визнати недійсним рішення АМКУ з врахуванням меж заявлених позивачем вимог.

Відповідно до пункту 5 частини другої статті 6 Закону № 2210 для кваліфікації дій суб'єктів господарювання на ринку товарів як антиконкурентних узгоджених дій у вигляді усунення з ринку або обмеження доступу на ринок (вихід з ринку) інших суб'єктів господарювання, покупців, продавців необхідним є, серед іншого, встановлення та доведення факту такого усунення з ринку або обмеження доступу на ринок. Саме по собі припущення щодо такого обмеження/усунення з ринку суб'єкта господарювання не може бути достатнім для кваліфікації дій суб'єктів господарювання за пунктом 5 частини другої статті 6 Закону № 2210.

За приписами пунктів 23 та 32 Правил розгляду заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, затверджених розпорядженням АМКУ від 19.04.1994 № 5, службовцями комітету, відділення, яким доручено збирання та

аналіз доказів, проводяться дії, спрямовані на всебічне, повне і об'єктивне з'ясування дійсних обставин справи, прав і обов'язків сторін; у рішенні наводяться мотиви рішення, зазначаються встановлені органом комітету обставини справи з посиланням на відповідні докази, а також положення законодавства, якими орган Комітету керувався, приймаючи рішення.

Товариство у своїй касаційній скарзі наголошує на тому, що в основу Рішення АМК покладено висновки по інших справах. Позивач вважає, що такі рішення АМК самі по собі не можуть бути належними доказами у даній справі.

АМКУ у розгляді кожної справи має дотримуватись обов'язку всебічного, повного і об'єктивного з'ясування дійсних обставин справи на підставі належних доказів.

Чинне законодавство не містить норм, які надавали б преюдиціальний характер рішенням та рекомендаціям АМКУ з інших справ і звільняли б органи АМКУ від обов'язку доказування обставин порушення та власних висновків у кожній справі.

Рішення АМКУ з інших справ безпосередньо не містять фактичних даних щодо певних та конкретних обставин справи і мають похідний характер від первісних доказів, а тому й не можуть замінити їх.

У силу вимог чинного законодавства АМКУ зобов'язаний здійснювати повне, об'єктивне і всебічне збирання доказів у конкретній справі, аналізувати їх та за наслідками такого аналізу приймати відповідне рішення. При цьому не є допустимим покладення в основу рішення АМКУ висновків, викладених у інших справах, в яких сторона спору не брала участі, які ґрунтуються на певних доказах, без наведення та дослідження цих доказів безпосередньо у справах, що розглядаються. Оскільки в такому випадку порушується принцип змагальності та неможливо заперечити висновки, до яких дійшов АМКУ.

КГС ВС зазначив, що посилання судів попередніх інстанцій на можливість використання обставин, встановлених АМКУ в інших справах як таких, що не потребують доказування та повторного їх доведення органами АМКУ, є помилковим, оскільки не ґрунтуються на приписах чинного законодавства.

Постановою КГС ВС скасовано рішення Господарського суду міста Києва від 29.07.2020 та постанову Північного апеляційного господарського суду від 26.01.2021, прийнято нове рішення, яким позов задоволено.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 15.04.2021 у справі № 910/17929/19 можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/96461245>.

7. Щодо прав осіб, які беруть (брали) участь у справі про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, у наданні до суду доказів

Законодавство України про захист економічної конкуренції не обмежує осіб, які беруть (брали) участь у справі, у наданні до суду доказів, які раніше не були подані ними в процесі розгляду АМКУ справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції

Судова палата для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством КГС ВС розглянула справу за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю "Золотий екватор" (далі – ТОВ "Золотий екватор") до АМКУ про визнання недійсним рішення.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням АМК від 28.10.2016 № 480-р "Про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та накладення штрафу" у справі №128-26.13/112-16 (далі – Рішення №480-р) постановлено, зокрема, визнати дії ТОВ "Золотий екватор" порушенням законодавства про захист економічної конкуренції, передбаченим пунктом 1 статті 50 та частиною третьою статті 6 Закону України «Про захист економічної конкуренції» (далі – Закон №2210), у вигляді антиконкурентних узгоджених дій шляхом вчинення схожих дій на ринках роздрібної торгівлі світлими нафтопродуктами, які призвели до обмеження цінової конкуренції; відповідно до частини другої статті 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції» за порушення, зазначене в пункті 1 резолютивної частини цього рішення, накласти штраф на позивача у розмірі 16 194 532 гривні.

Товариство звернулося з позовом про оскарження Рішення №480-р у частині, що стосується позивача.

Після нового розгляду справи суди попередніх інстанцій у задоволенні позову ТОВ "Золотий екватор" відмовили.

При цьому апеляційний господарський суд, відхиляючи доводи ТОВ "Золотий екватор" про обмеження його права на подання висновку експерта як доказу у справі, посилався на висновки, зазначив, що докази, які не були надані позивачем Антимонопольному комітету України в межах розгляду справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, не можуть оцінюватись судом на підтвердження наявності підстав для скасування рішення АМК, у тому числі докази, отриманні безпосередньо під час розгляду справи у суді, зокрема шляхом проведення судової експертизи.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Предметом розгляду касаційної скарги, зокрема є питання можливості/неможливості дослідження та оцінки судом додаткових доказів, які стосуються кваліфікації встановленого органом АМКУ порушення конкурентного законодавства і не надавались у межах розгляду справи про порушення конкурентного законодавства.

Відповідно до частини першої статті 59 Закону № 2210 підставами для зміни, скасування чи визнання недійсними рішень органів АМКУ є, зокрема, неповне з'ясування обставин, які мають значення для справи <...>.

Згідно з приписами частини першої статті 60 Закону № 2210 заявник, відповідач, третя особа мають право оскаржити рішення органів АМКУ повністю або частково до господарського суду у двомісячний строк з дня одержання рішення.

Водночас, звертаючись до суду, кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень. Докази подаються сторонами та іншими учасниками справи (частини перша та третя статті 74 ГПК України).

Відповідно до статті 79 ГПК України наявність обставини, на яку сторона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, вважається доведеною, якщо докази, надані на підтвердження такої обставини, є більш вірогідними, ніж докази, надані на її спростування. Питання про вірогідність доказів для встановлення обставин, що мають значення для справи, суд вирішує відповідно до свого внутрішнього переконання.

Стандарт доказування "вірогідності доказів" підкреслює необхідність співставлення судом доказів, які надають позивач та відповідач. Тобто необхідним є не надання достатньо доказів для підтвердження певної обставини, а надання саме тієї їх кількості, яка зможе переважити доводи протилежної сторони судового процесу.

Тлумачення змісту статті 79 ГПК України свідчить, що нею покладено на суд обов'язок оцінювати докази, обставини справи з огляду на їх вірогідність, яка дозволяє дійти висновку, що факти, які розглядаються, скоріше були (мали місце), аніж не були.

Таким чином, з'ясування фактичних обставин справи має здійснюватися судом із застосуванням критеріїв оцінки доказів, передбачених статтею 86 ГПК України, щодо відсутності у доказів заздалегідь встановленої сили та оцінки кожного доказу окремо та їх сукупності в цілому.

Судова палата КГС ВС звернула увагу, що у пунктах 1–3 частини першої статті 237 ГПК України передбачено, що при ухваленні рішення суд вирішує, зокрема, питання чи мали місце обставини (факти), якими обґрунтовувалися вимоги та заперечення, та якими доказами вони підтверджуються; чи є інші фактичні дані, які мають значення для вирішення справи, та докази на їх підтвердження; яку правову норму належить застосувати до цих правовідносин.

Зважаючи на викладене, судова палата КГС ВС конкретизувала правові висновки, викладені у постановках від 19.08.2019 у справі № 910/12487/18 та від 30.01.2020 у справі № 910/14949/18, на які послався суд апеляційної інстанції в оскаржуваній постанові, зазначивши таке.

За приписами пунктів 23 та 32 Правил розгляду справ, службовцями Комітету, відділення, яким доручено збирання та аналіз доказів, проводяться дії, спрямовані на всебічне, повне і об'єктивне з'ясування дійсних обставин справи, прав і обов'язків сторін; у рішенні наводяться мотиви рішення, зазначаються встановлені органом Комітету обставини справи з посиланням на відповідні докази, а також положення законодавства, якими орган Комітету керувався, приймаючи рішення.

Правовий аналіз зазначених норм свідчить про те, що рішення АМКУ має містити усі докази, якими обґрунтовуються його висновки.

Водночас положення статті 40 Закону № 2210 та пункту 16 Правил розгляду справ стосовно прав осіб, які беруть (брали) участь у справі (зокрема, щодо наведення доказів) не обмежують цих осіб у наданні до суду доказів, які раніше не були подані ними в процесі розгляду АМКУ справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції.

Судова палата зауважила, що у цій справі суди попередніх інстанцій належним чином не оцінили, зокрема, належність, допустимість кожного наявного у справі доказу окремо, а також достатність та взаємний зв'язок доказів у їх сукупності, що унеможливило встановлення фактичних обставин, які мають значення для правильного вирішення спору у даній справі, припустившись у зв'язку з цим порушення вимог статей 86, 236 ГПК України щодо прийняття судового рішення на підставі всебічного, повного, об'єктивного та безпосереднього дослідження наявних у справі доказів у їх сукупності.

Постановою КГС ВС рішення Господарського суду міста Києва від 17.07.2018 та постанову Північного апеляційного господарського суду від 25.11.2020 у справі скасовано. Справу передано на новий розгляд до Господарського суду міста Києва

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 21.04.2021 у справі № 910/701/17 можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/96501275>.

8. Щодо ефективного способу захисту прав кредитора банку, який ліквідується, у разі прийняття рішення правління банку про віднесення такого кредитора до пов'язаних з банком осіб

Ефективним способом захисту прав кредитора банку, який ліквідується, є саме розгляд спору про внесення змін до реєстру акцептованих вимог, в межах якого повинно розглядатися питання про наявність підстав для віднесення його вимог до певної черги. У цьому випадку факт неоскарження таким кредитором рішення правління банку про включення його до переліку пов'язаних з банком осіб не має юридичного значення.

Вирішуючи питання про пов'язаність особи з банком, суди мають досліджувати як докази не тільки рішення банку, а й ту інформацію і документи, які дозволили банку зробити висновок про пов'язаність і ухвалити відповідне рішення (тобто підстави ухвалення такого рішення банком).

Пов'язаність осіб з банком визначається через системний юридичний та економічний аналіз структури власності банку та його операцій

КГС ВС розглянув справу за позовом Приватного акціонерного товариства "Білоцерківська теплоелектроцентраль" (далі – ПАТ "Білоцерківська теплоелектроцентраль") до Публічного акціонерного товариства "Банк "Фінанси та Кредит" (далі – ПАТ "Банк "Фінанси та Кредит"), Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (далі – Фонд) про зобов'язання акцептувати та внести зміни до переліку (реєстру) вимог кредиторів ПАТ "Банк "Фінанси та Кредит" щодо вимог позивача шляхом виключення їх з дев'ятої черги вимог кредиторів та включення їх до сьомої черги вимог кредиторів та подати акцептовані і внесені до переліку (реєстру) вимог кредиторів банку зміни, пов'язані з вимогами позивача на затвердження до виконавчої дирекції Фонду.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

ПАТ "Білоцерківська теплоелектроцентраль" було клієнтом ПАТ "Банк "Фінанси та Кредит".

Постановою Правління Національного банку України (далі – НБУ) від 17.09.2015 віднесено ПАТ "Банк "Фінанси та Кредит" до категорії неплатоспроможних. ПАТ "Білоцерківська теплоелектроцентраль" було включено ПАТ "Банк "Фінанси та Кредит" до переліку пов'язаних осіб на підставі низки документів.

17.12.2015 НБУ прийняв постанову про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію ПАТ "Банк "Фінанси та Кредит".

ПАТ "Білоцерківська теплоелектроцентраль" звернулося до ПАТ "Банк "Фінанси та Кредит" з кредиторською вимогою про включення його до реєстру кредиторів банку у встановлений Законом України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб" строк.

07.04.2016 виконавча дирекція Фонду затвердила перелік (реєстр) акцептованих вимог кредиторів ПАТ "Банк "Фінанси та Кредит". Кредиторська вимога ПАТ "Білоцерківська теплоелектроцентраль" включена до дев'ятої черги акцептованих кредиторських вимог.

ПАТ "Білоцерківська теплоелектроцентрально" обґрунтувало позовну заяву тим, що відповідачі не надали документів, які б підтверджували, що в 2015 році останнє було пов'язаною з ПАТ "Банк "Фінанси та Кредит" особою і тому його вимоги потрібно включити до сьомої черги реєстру акцептованих вимог кредиторів. Включення вимог кредитора до сьомої черги замість дев'ятої означає більш високі шанси на задоволення цих вимог під час процедури ліквідації банку.

Рішенням Господарського суду міста Києва від 25.06.2020, залишеним без змін постановою Північного апеляційного господарського суду від 19.01.2021, в позові відмовлено.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідно до Положення про визначення пов'язаних із банком осіб, затвердженого постановою НБУ від 12.05.2015 № 315 (далі – Положення № 315), особа є пов'язаною з банком з моменту виникнення підстав для визначення такої особи пов'язаною відповідно до вимог статті 52 Закону України "Про банки і банківську діяльність".

Банк самостійно виявляє пов'язаних осіб, формує і подає до НБУ перелік пов'язаних осіб щомісяця. У цьому переліку визначається дата, станом на яку особа визнана такою, що є пов'язаною з банком. Такий перелік є динамічним, він постійно оновлюється на підставі змін інформації щодо клієнтів банку. Факт ухвалення банком рішення не означає, що саме через це і з цієї дати особа вважається пов'язаною – вона є пов'язаною з банком через наявність підстав, встановлених статтею 52 Закону України "Про банки і банківську діяльність", і з дати виникнення відповідних підстав, а не з дати ухвалення відповідного рішення.

Рішення банку про включення особи до переліку пов'язаних осіб може бути оскаржене в суді, але лише щодо банку, який не перебуває в процедурі ліквідації.

Якщо банк визнано неплатоспроможним, відкликано його банківську ліцензію і розпочато процедуру ліквідації банку, то пов'язана з ним особа може оскаржувати лише застосування до неї відповідних наслідків пов'язаності (включення її вимог в дев'яту чергу акцептованих вимог кредиторів банку), доводячи в суді, що на дату формування реєстру акцептованих вимог кредиторів особа не була пов'язаною з банком.

Саме під час розгляду такого спору позивач вправі доводити відсутність у нього статусу пов'язаної з банком особи як підставу своїх вимог, посилаючись безпосередньо на частину першу статті 52 Закону України "Про банки і банківську діяльність" без оскарження рішення банку про визнання його пов'язаною з банком особою як окремої позовної вимоги.

З огляду на викладене КГС ВС вважає, що ПАТ "Білоцерківська теплоелектроцентрально" у цій справі обрало правильний спосіб захисту. Адже ефективним способом захисту прав кредитора банку, який ліквідується, є саме розгляд спору про внесення змін до реєстру акцептованих вимог, в межах якого повинно розглядатися питання про наявність підстав для віднесення його вимог до певної черги. Факт неоскарження позивачем рішення правління банку про включення його до переліку пов'язаних з банком осіб не має юридичного значення.

Натомість ПАТ "Білоцерківська теплоелектроцентрально" у цій справі мало доводити факт відсутності своєї пов'язаності з ПАТ "Банк "Фінанси та Кредит" на момент ухвалення рішення про ліквідацію останнього, тобто спростовувати підстави віднесення його до пов'язаних осіб, а не оскаржувати рішення правління чи уповноваженої особи Фонду як такі, що вчинені з певними порушеннями.

Факт підписання уповноваженою особою Фонду відповідних переліків, встановлений судами попередніх інстанцій, свідчить про те, що волевиявлення ПАТ "Банк "Фінанси та Кредит" відбулося.

Згідно з ч. 4 ст. 37 Закону "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб" на виконання своїх повноважень уповноважена особа Фонду, зокрема, діє без довіреності від імені банку, має право підпису будь-яких договорів (правочинів), інших документів від імені банку.

Тобто підписання переліку пов'язаних з Банком осіб свідчить про ухвалення рішення Банку про включення позивача до переліку пов'язаних з Банком осіб на певну дату. Це рішення ухвалене від його імені уповноваженою особою Фонду у формі затвердження переліків.

Виходячи з викладеного, аргумент скаржника про те, що рішення уповноваженої особи не було оформлено окремим наказом чи розпорядженням, а мало форму підписання електронного переліку, не має юридичного значення для вирішення цього спору.

Предметом доказування у такій категорії справ є не тільки факт ухвалення банком рішення/рішень про віднесення особи до категорії пов'язаних з банком осіб, а й наявність підстав для ухвалення такого рішення, передбачених статтею 52 Закону України "Про банки і банківську діяльність" та Положенням № 315.

КГС ВС зауважив, що, вирішуючи питання про пов'язаність особи з банком, суди мають досліджувати як докази не тільки рішення банку, а й ту інформацію і документи, які дозволили банку зробити висновок про пов'язаність і ухвалити відповідне рішення (тобто підстави ухвалення такого рішення банком).

Пов'язаність осіб з банком визначається через системний юридичний та економічний аналіз структури власності банку та його операцій.

КГС ВС вважає, що суди попередніх інстанцій, дослідивши надані банком договори у сукупності з іншими доказами, дійшли правильних висновків про наявність пов'язаності ПАТ "Білоцерківська теплоелектроцентрально" з ПАТ "Банк "Фінанси та Кредит", а тому вимоги ПАТ "Білоцерківська теплоелектроцентрально" правильно включені саме до дев'ятої черги вимог кредиторів.

Постановою КГС ВС залишено без змін рішення Господарського суду міста Києва від 25.06.2020 та постанову Північного апеляційного господарського суду від 19.01.2021.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 21.04.2021 у справі № 910/14646/19 можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96668833>.

9. Щодо визначення ставки судового збору, що підлягає сплаті за розгляд спору у позовному провадженні в межах справи про банкрутство боржника

За розгляд у позовному провадженні, з урахуванням частини другої статті 7 КУзПБ в межах справи про банкрутство боржника, майнового чи немайнового спору, стороною якого є цей боржник, господарському суду необхідно обраховувати ставку судового збору, що підлягає сплаті за подання такої заяви, відповідно до положень підпунктів 1, 2 пункту 2 частини другої статті 4 Закону України "Про судовий збір".

Ставки судового збору за подання заяв в основній процедурі банкрутства передбачені підпунктами 8 – 10 пункту 2 частини другої статті 4 Закону України "Про судовий збір".

Судова палата для розгляду справ про банкрутство КГС ВС розглянула справу за позовом Акціонерного товариства "Національна акціонерна компанія "Нафтогаз України" (далі – АТ "НАК "Нафтогаз України") до Акціонерного товариства "К.Енерго" (далі – АТ "К.Енерго") про стягнення боргу за договором постачання природного газу в межах справи за заявою Приватного акціонерного товариства "Науково-виробнича компанія "Гірничі машини" до АТ "К.Енерго" про банкрутство.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням Господарського суду Донецької області від 06.07.2020, залишеним без змін постановою Східного апеляційного господарського суду від 12.10.2020, у позові відмовлено повністю.

АТ "НАК "Нафтогаз України" звернулося до КГС ВС із касаційною скаргою, в якій просило скасувати зазначені рішення, прийняти нове рішення, яким позовні вимоги задовольнити.

У подальшому від АТ "НАК "Нафтогаз України" до КГС ВС надійшло клопотання про передачу справи на розгляд ОП КГС ВС, оскільки, на думку скаржника, колегія суддів у цій справі вважає за необхідне відступити від висновків ВС щодо застосування норм права у подібних правовідносинах.

Ухвалою КГС ВС від 03.03.2021 справу за касаційною скаргою АТ "НАК "Нафтогаз України" передано на розгляд судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС для вирішення питання процесуального характеру щодо визначення ставки судового збору, що підлягає сплаті за розгляд майнового спору у позовному провадженні, в межах справи про банкрутство боржника.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Відповідно до частини першої статті 7 КУзПБ спори, стороною в яких є боржник, розглядаються господарським судом за правилами, передбаченими ГПК України, з урахуванням особливостей, визначених цією статтею.

Частиною другою статті 7 КУзПБ визначено, що господарський суд, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, в межах цієї справи вирішує всі майнові спори, стороною в яких є боржник; спори з позовними вимогами до боржника та щодо його

майна; спори про визнання недійсними результатів аукціону; спори про визнання недійсними будь-яких правочинів, укладених боржником; спори про повернення (витребування) майна боржника або відшкодування його вартості відповідно; спори про стягнення заробітної плати; спори про поновлення на роботі посадових та службових осіб боржника; спори щодо інших вимог до боржника.

Склад учасників розгляду спору визначається відповідно до ГПК України.

Визначені частиною другою статті 7 КУзПБ спори розглядаються та вирішуються судом хоч в межах основної справи про банкрутство боржника, але у відокремленому позовному провадженні за правилами ГПК України.

Так, ВП ВС у постанові від 18.02.2020 у справі № 918/335/17 (пункти 100–102 постанови) зауважила, що судові рішення у процедурі банкрутства можна поділити на дві групи.

Одна з них стосується не вирішення спорів, а розв'язання специфічних питань, притаманних саме процедурам банкрутства, тобто непозовному провадженню: про відкриття провадження у справі про банкрутство, про припинення дії мораторію щодо майна боржника, про закриття провадження у справі про банкрутство, про затвердження плану санації, про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури, про призначення керуючого санацією, ліквідатора тощо.

Друга група стосується виключно вирішення спорів. До неї належать судові рішення щодо розгляду спорів, стороною в яких є боржник. Такі спори розглядаються за позовом сторони, тобто в позовному провадженні. Хоча вони вирішуються тим судом, який відкрив провадження у справі про банкрутство, ці спори не стосуються непозовного провадження, яке врегульоване КУзПБ, а тому регламентуються правилами про позовне провадження, встановленими у ГПК України.

Таке розмежування є цілком виправданим з точки зору того, що справи відокремленого позовного провадження мають різний суб'єктний склад сторін спору, предмети і підстави позову, розглядаються та вирішуються господарським судом із застосуванням усього інструментарію позовного провадження, на відміну від спрощеного порядку розгляду заяв, скарг і клопотань в основній справі про банкрутство.

Отже, такий підхід зумовлює сплату позивачем судового збору за подання до господарського суду позовної заяви майнового або немайнового характеру до боржника згідно з положеннями підпунктів 1, 2 пункту 2 частини другої статті 4 Закону України "Про судовий збір".

Судова палата КГС ВС звернула увагу на те, що у цій справі у касаційному порядку оскаржуються судові рішення, прийняті за результатом розгляду майнового спору за позовом АТ "НАК "Нафтогаз України" до АТ "К.Енерго" про стягнення боргу, який розглянуто в позовному провадженні в межах справи про банкрутство АТ "К.Енерго".

Тобто цей спір не стосується непозовного провадження в основній процедурі банкрутства цього боржника, яке врегульоване КУзПБ.

Таким чином, судова палата КГС ВС дотримується висновку про те, що за розгляд у позовному провадженні з урахуванням частини другої статті 7 КУзПБ в межах справи про банкрутство боржника, майнового (як у даній справі) чи немайнового спору, стороною якого є цей боржник, господарському суду необхідно обраховувати ставку

судового збору, що підлягає сплаті за подання такої заяви, відповідно до положень підпунктів 1, 2 пункту 2 частини другої статті 4 Закону України "Про судовий збір".

Водночас ставки судового збору за подання заяв в основній процедурі банкрутства передбачені підпунктами 8–10 пункту 2 частини другої статті 4 Закону України "Про судовий збір".

Постановою судової палати КГС ВС скасовано рішення Господарського суду Донецької області від 06.07.2020 та постанову Східного апеляційного господарського суду від 12.10.2020, оскільки судами попередніх інстанцій при вирішенні спору у цій справі неправильно застосовано норми матеріального права та порушено норми процесуального права, що унеможливило встановлення фактичних обставин, які мають значення для правильного вирішення справи. Справу передано на новий розгляд до Господарського суду Донецької області.

Детальніше з текстом постанови судової палати КГС ВС від 14.04.2021 у справі № 905/1818/19 можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96483494>.

10. Щодо можливості відмови новопризначеного розпорядника майна підприємства-боржника від апеляційної скарги, яка була подана попереднім розпорядником майна

Розпорядник майна у справі про банкрутство не є представником юридичної особи, а є самостійним учасником у справі про банкрутство, за винятком припинення господарським судом повноважень керівника або органу управління боржника та покладання його обов'язків на розпорядника майна. Водночас обсяг повноважень, наданий арбітражному керуючому – розпоряднику майна боржника положеннями КУзПБ та ГПК України як учаснику у справі про банкрутство (зокрема, щодо оскарження судових актів, відмови від поданих скарг та ін.) не змінюється від зміни особи, яка призначена господарським судом для здійснення процедури розпорядження майном боржника, тобто від зміни особи арбітражного керуючого.

Новопризначений розпорядник майна підприємства-боржника має право подати заяву про відмову від апеляційної скарги, поданої попереднім розпорядником майна.

КГС ВС розглянув справу за заявою Компанії "Ментікто Холдінгс Лімітед" до Товариства з обмеженою відповідальністю "Проско Ресурси" (далі – ТОВ "Проско Ресурси") про визнання грошових вимог.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

У провадженні Господарського суду Дніпропетровської області перебуває справа про банкрутство ТОВ "Проско Ресурси" на стадії розпорядження майном.

Ухвалою Господарського суду Дніпропетровської області від 21.07.2020 у цій справі задоволено частково заяву Компанії "Ментікто Холдінгс Лімітед" про визнання грошових вимог до ТОВ "Проско Ресурси".

Ухвалою Центрального апеляційного господарського суду від 22.09.2020 відкрито апеляційне провадження за апеляційною скаргою розпорядника майна ТОВ "Проско Ресурси" арбітражного керуючого Лукашука М. В. на ухвалу Господарського суду Дніпропетровської області від 21.07.2020.

Ухвалою Господарського суду Дніпропетровської області відсторонено арбітражного керуючого Лукашука М. В. від виконання повноважень розпорядника майна у цій справі, призначено арбітражного керуючого Галкіна М. Г. розпорядником.

Ухвалою Центрального апеляційного господарського суду від 27.01.2021 задоволено заяву розпорядника майна ТОВ "Проско Ресурси" арбітражного керуючого Галкіна М.Г. про відмову від апеляційної скарги у справі. Апеляційне провадження за апеляційною скаргою розпорядника майна ТОВ "Проско Ресурси" арбітражного керуючого Лукашука М. В. на ухвалу Господарського суду Дніпропетровської області від 21.07.2020 у справі закрито.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Предметом касаційного перегляду справи стало питання щодо відмови від апеляційної скарги новопризначеним розпорядником майна підприємства-боржника від

апеляційної скарги на судовий акт суду першої інстанції, яка була подана попереднім розпорядником майна.

КГС ВС зазначив, що відповідно до положень частини четвертої статті 266 ГПК України особа, яка подала апеляційну скаргу, має право відмовитися від неї, а інша сторона має право визнати апеляційну скаргу обґрунтованою в повному обсязі чи в певній частині до закінчення апеляційного провадження. У разі відмови від апеляційної скарги суд, за відсутності заперечень інших осіб, які приєдналися до апеляційної скарги, постановляє ухвалу про закриття апеляційного провадження.

Відповідно до пункту 1 частини першої статті 264 ГПК України суд апеляційної інстанції закриває апеляційне провадження, якщо після відкриття апеляційного провадження особа, яка подала апеляційну скаргу, заявила клопотання про відмову від скарги, за винятком випадків, коли є заперечення інших осіб, які приєдналися до апеляційної скарги.

Згідно зі статтею 1 КУзПБ розпорядник майна – арбітражний керуючий, призначений господарським судом для здійснення процедури розпорядження майном.

Зазначеною статтею також визначено, що учасниками у справі про банкрутство є сторони, арбітражний керуючий, державний орган з питань банкрутства, Фонд державного майна України, представник органу місцевого самоврядування, представник працівників боржника, уповноважена особа засновників (учасників, акціонерів) боржника, а також у випадках, передбачених цим Кодексом, інші учасники справи про банкрутство, щодо прав або обов'язків яких існує спір.

КГС ВС звернув увагу, що розпорядник майна у справі про банкрутство не є представником юридичної особи, а є самостійним учасником у справі про банкрутство, за винятком припинення господарським судом повноважень керівника або органу управління боржника та покладання його обов'язків на розпорядника майна (стаття 40 КУзПБ). При цьому обсяг повноважень, наданий арбітражному керуючому – розпоряднику майна боржника положеннями КУзПБ та ГПК України як учаснику у справі про банкрутство (зокрема, щодо оскарження судових актів, відмови від поданих скарг та ін.) не змінюється від зміни особи, яка призначена господарським судом для здійснення процедури розпорядження майном боржника, тобто від зміни особи арбітражного керуючого.

Подання заяви про відмову від апеляційної скарги є реалізацією процесуальних прав особи, встановлених нормами ГПК України, та впливає з принципу диспозитивності й не може розцінюватись як зловживання процесуальними правами.

Ураховуючи, що розпорядник майна не є представником юридичної особи, а також на відсутність осіб, що приєдналися до апеляційної скарги у цій справі, відповідно і їх заперечень, КГС ВС погодився з висновком суду апеляційної інстанції про прийняття відмови розпорядника майна ТОВ "Проско Ресурси" арбітражного керуючого Галкіна М. Г. від апеляційної скарги розпорядника майна ТОВ "Проско Ресурси" арбітражного керуючого Лукашука М. В. на ухвалу Господарського суду Дніпропетровської області від 21.07.2020 та закриття апеляційного провадження на підставі пункту 1 частини першої статті 264 ГПК України.

Постановою КГС ВС залишено без змін ухвалу Центрального апеляційного господарського суду від 27.01.2021.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 05.04.2021 у справі № 904/4262/17 можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/96005155>

11. Щодо підвідомчості відкриття виконавчого провадження

Підвідомчість відкриття виконавчого провадження залежить саме від суми, яка підлягає стягненню за рішенням суду (зазначена у резолютивній частині рішення, виконавчому документі або підлягає визначенню відповідно до чинного законодавства).

При пред'явленні виконавчого документа про звернення стягнення на предмет застави за договором застави, що належить на праві власності заставодавцю, на користь заставодержателя шляхом реалізації предмета застави з прилюдних торгів підвідомчість з виконання такого виконавчого документа має визначатися виходячи з вартості предмета застави за договором застави, укладеного на забезпечення виконання зобов'язання за кредитним договором, а не виходячи з розміру основного зобов'язання за кредитним договором, на виконання якого здійснюється стягнення за рахунок предмета іпотеки.

ОП КГС ВС розглянула справу за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю "Фінансова компанія "Факторинг Систем" (далі – ТОВ "ФК "Факторинг Систем") до Товариства з обмеженою відповідальністю "Фосфат" (далі – ТОВ "Фосфат") про звернення стягнення на предмет застави.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням Господарського суду Дніпропетровської області від 26.07.2018 позовні вимоги задоволено частково. На виконання рішення Господарського судом Дніпропетровської області видано відповідні накази у справі.

Державним виконавцем відділу примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України (далі – державний виконавець) відкрито виконавче провадження з виконання зазначених наказів Господарського суду Дніпропетровської області та винесено постанови про стягнення з боржника ТОВ "Фосфат" виконавчого збору та про арешт майна боржника.

ТОВ "Фосфат" звернулося до Господарського суду Дніпропетровської області зі скаргою на дії державного виконавця та просило визнати недійсними постанови від 19.09.2019 про відкриття виконавчого провадження, про стягнення виконавчого збору за виконавчим провадженням, про арешт майна боржника за виконавчим провадженням.

На обґрунтування вимог скарги ТОВ "Фосфат" зазначило, що при прийнятті державним виконавцем до виконання наказів Господарського суду Дніпропетровської області та відкриття з їх виконання виконавчого провадження були порушені правила підвідомчості, оскільки з огляду на заставну вартість обладнання, що становить суму 12 763 590,40 грн, підвідомчість цього виконавчого документа належить до Південного відділу державної виконавчої служби міста Кам'янське Головного територіального управління юстиції у Дніпропетровській області за місцем знаходження заставного майна, на яке звернуто стягнення.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Згідно з пунктом 1 частини першої статті 3 Закону України "Про виконавче провадження" підлягають примусовому виконанню рішення на підставі виконавчих листів та наказів, що видаються судами у передбачених законом випадках на підставі судових рішень, рішень третейського суду, рішень міжнародного комерційного арбітражу, рішень іноземних судів та на інших підставах, визначених законом або міжнародним договором України.

Пунктом 5 частини першої статті 4 Закону України "Про виконавче провадження" передбачено, що у виконавчому документі зазначаються резолютивна частина рішення, що передбачає заходи примусового виконання рішень.

Тобто вчинення виконавчих дій здійснюється на підставі відповідного документа, який видається на виконання судового рішення та повинен містити резолютивну частину рішення, що передбачає заходи примусового виконання рішень.

Відповідно до пункту 4 розділу I Інструкції з організації примусового виконання рішень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012 № 512/5 (у редакції, чинній на момент винесення постанов державним виконавцем) відділу примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України підвідомчі рішення, за якими сума зобов'язання становить п'ятдесят та більше мільйонів гривень або еквівалентну суму в іноземній валюті.

Правовий аналіз вказаних норм права свідчить про те, що виконавець наділений повноваженнями щодо вчинення виконавчих дій на підставі виконавчого документа, який повинен містити резолютивну частину рішення, що передбачає заходи примусового виконання рішень, тому є обґрунтованим, що підвідомчість відкриття виконавчого провадження залежить саме від суми, яка підлягає стягненню за рішенням суду (зазначена у резолютивній частині рішення, виконавчому документі або підлягає визначенню відповідно до чинного законодавства).

У даному випадку, виходячи з вартості предмета застави за договором застави, укладеним на забезпечення виконання зобов'язання за кредитним договором, оскільки сума заборгованості ТОВ "Фосфат" обмежена вартістю заставленого майна, на яке за рішенням суду від 26.07.2018 звернуто стягнення шляхом реалізації з прилюдних торгів, за ціною, встановленою на підставі оцінки майна суб'єкта оціночної діяльності – суб'єкта господарювання, тому що правовідносини застави регулюються статтями 572–593 ЦК України та Законом України "Про заставу", відповідно до яких заставаодавець відповідає перед заставаодержателем за виконання боржником основного зобов'язання винятково у межах вартості предмета застави.

Наведеними нормами права керувались і суди попередніх інстанцій у даній справі, що, у свою чергу, свідчить про правильне застосування судами попередніх інстанцій відповідних норм права.

З урахуванням викладеного ОП КГС відступила від висновку, викладеного у постанові КГС ВС від 12.03.2018 у справі № 910/14188/16 щодо того, що визначення підвідомчості з виконання виконавчого документа органу державної виконавчої служби має визначатись, виходячи саме з розміру основного зобов'язання за кредитним договором, виконання якого забезпечене і в рахунок задоволення вимог за яким

здійснюється таке звернення, а не виходячи із вартості предмета застави за договором застави, укладеного на забезпечення виконання зобов'язання за кредитним договором.

Постановою ОП КГС ВС залишено без змін ухвалу Господарського суду Дніпропетровської області від 08.11.2019 та постанову Центрального апеляційного господарського суду від 17.12.2020.

Детальніше з текстом постанови ОП КГС ВС від 21.05.2021 у справі № 904/1201/15 можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/97494647>

12. Щодо допустимості залишення позову без розгляду на стадії підготовчого провадження або на стадії розгляду справи по суті

Процесуальні норми (частин одинадцятої, тринадцятої статті 176 і пункту 8 частини першої статті 226 ГПК України) не містять жодних застережень щодо допустимості залишення позову без розгляду виключно до закриття підготовчого провадження та призначення справи до судового розгляду по суті, зокрема, якщо позивач не усунув недоліки оформлення позовної заяви, які полягають у несплаті або недоплаті судового збору

ОП КГС ВС розглянула справу за позовом Державного підприємства "Львіввугілля" (далі – ДП "Львіввугілля") до Державного підприємства "Держвуглепостач" (далі – ДП "Держвуглепостач") про стягнення заборгованості за договором поставки вугілля.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

На стадії судового розгляду справи по суті Господарським судом міста Києва прийнято ухвалу від 19.08.2020, якою залишено без руху позовну заяву ДП "Львіввугілля" та встановлено останньому строк для усунення недоліків позовної заяви шляхом подання доказів про сплату судового збору у відповідному розмірі.

У зв'язку з тим, що ДП "Львіввугілля" у встановлений в зазначеній ухвалі суду строк не усунуло недоліків позовної заяви, ухвалою Господарського суду міста Києва від 18.11.2020, залишеною без змін постановою Північного апеляційного господарського суду від 14.01.2021, позовну заяву ДП "Львіввугілля" залишено без розгляду.

Касаційна скарга ДП "Львіввугілля" обґрунтована тим, що суд першої інстанції, встановивши вже на стадії розгляду справи по суті обставину подання позовної заяви без додержання вимог, викладених у статтях 162, 164, 172 ГПК України, мав здійснити розгляд справи по суті.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Згідно із частинами одинадцятою, тринадцятою статті 176 ГПК України суддя, встановивши після відкриття провадження у справі, що позовну заяву подано без додержання вимог, викладених у статтях 162, 164, 172 цього Кодексу, постановляє ухвалу не пізніше наступного дня, в якій зазначаються підстави залишення заяви без руху, про що повідомляє позивача і надає йому строк для усунення недоліків, який не може перевищувати п'яти днів з дня вручення позивачу ухвали. Якщо позивач не усунув недоліки позовної заяви у строк, встановлений судом, позовна заява залишається без розгляду.

Відповідно до пункту 8 частини першої статті 226 ГПК України суд залишає позов без розгляду, якщо провадження у справі відкрито за заявою, поданою без додержання вимог, викладених у статтях 162, 164, 172, 173 ГПК України, і позивач не усунув цих недоліків у встановлений судом строк.

Зазначені процесуальні норми не містять жодних застережень щодо допустимості залишення позову без розгляду виключно до закриття підготовчого провадження та

призначення справи до судового розгляду по суті у разі, якщо позивач не усунув недоліки оформлення позовної заяви, які полягають у несплаті або недоплаті судового збору.

ОП КГС ВС зазначила, що наведеними нормами процесуального закону керувався і суд першої інстанції, приймаючи на стадії розгляду справи по суті оскаржувану ухвалу про залишення позову ДП "Львіввугілля" без розгляду через неусунення ним допущених недоліків у виді несплати судового збору.

Постановою КГС ВС залишено без змін ухвалу Господарського суду міста Києва від 18.11.2020 та постанову Північного апеляційного господарського суду від 14.01.2021.

Детальніше з текстом постанови ОП КГС ВС від 21.05.2021 у справі № 910/5120/20 можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/97494648>.

13. Щодо розгляду апеляційної скарги, що надійшла до суду апеляційної інстанції після закінчення апеляційного розгляду справи

Належною підставою для відмови у відкритті апеляційного провадження, зокрема згідно з частиною п'ятою статті 272 ГПК України, є встановлення тотожності підстав та аргументів, викладених у первісній апеляційній скарзі, та мотивів в постанові суду апеляційної інстанції за результатами її розгляду, з тими аргументами та підставами, що їх викладено особою, яка подає апеляційну скаргу згідно зі статтею 272 ГПК України.

Невідповідність (неповнота) мотивів постанови суду апеляційної інстанції аргументам в первісно поданій апеляційній скарзі надає заявнику право оскаржити відповідне судове рішення суду апеляційної інстанції до суду касаційної інстанції у встановлених законом випадках. Таке порушення також не обмежує іншу особу, яка має право подати апеляційну скаргу згідно зі статтею 272 ГПК України, просити суд апеляційної інстанції розглянути відповідні аргументи, що їх викладено у первісно поданій апеляційній скарзі і які не було належно розглянуто судом апеляційної інстанції під час розгляду первісної апеляційної скарги/скарги

КГС ВС розглянув заяву Товариства з обмеженою відповідальністю "Остер" (далі – ТОВ "Остер") про визнання недійсними результатів аукціону та про повернення майна у справі за заявою Головного управління Пенсійного фонду України в Житомирській області про визнання банкрутом Відкритого акціонерного товариства Український концерн хмелярства "Укрхміль" (далі – ВАТ Український концерн хмелярства "Укрхміль").

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Постановою Північно-західного апеляційного господарського суду від 18.05.2020 задоволено апеляційні скарги Товариства з обмеженою відповідальністю "Житом" та ВАТ Український концерн хмелярства "Укрхміль", скасоване зазначене рішення суду та прийнято нове рішення, яким відмовлено в задоволенні заяви ТОВ "Остер" про визнання недійсними результатів аукціону.

У подальшому ухвалою Північно-західного апеляційного господарського суду від 01.02.2021 відмовлено у відкритті апеляційного провадження за скаргою особи, яка не брала участі у справі, – Приватного підприємства "Гальчин-Агро" (далі – ПП "Гальчин-Агро") на рішення Господарського суду Житомирської області від 27.02.2020.

Апеляційний суд відмовив у відкритті апеляційного провадження, оскільки, ухвалюючи постанову від 18.05.2020 у цій справі, під час розгляду апеляційних скарг Товариства з обмеженою відповідальністю "Житом" та Боржника на рішення господарського суду Житомирської області від 27.02.2020, розглядав та надавав відповідну оцінку доводам та аргументам, що аналогічні тим, що викладені в апеляційній скарзі ПП "Гальчин-Агро", а саме щодо наявності на момент реалізації майна банкрута заборони на його відчуження, зокрема, доводам стосовно реалізації майна під час накладеного арешту, та доводам щодо непорушення порядку підготовки або проведення аукціону.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

За змістом статті 272 ГПК України для розгляду апеляційної скарги, що надійшла до суду апеляційної інстанції після закінчення апеляційного розгляду справи, суд має встановити наявність таких умов для відкриття провадження: 1) особа, яка подала скаргу, не була присутня під час апеляційного розгляду; 2) доводи, що покладені в основу апеляційної скарги, не розглядалися під час апеляційного розгляду за апеляційною скаргою іншої особи.

У вирішенні питання щодо правильності застосування судом апеляційної інстанції норм статті 272 ГПК України КГС ВС виходить з того, що метою цієї статті є недопущення перегляду судом апеляційної інстанції судового рішення суду першої інстанції з мотивів, які були вже предметом розгляду за первісно поданою апеляційною скаргою.

Належною підставою для відмови у відкритті апеляційного провадження, зокрема згідно із частиною п'ятою статті 272 ГПК України, є встановлення тотожності підстав та аргументів, викладених у первісній апеляційній скарзі, та мотивів в постанові суду апеляційної інстанції за результатами її розгляду, з тими аргументами та підставами, що їх викладено особою, яка подає апеляційну скаргу відповідно до статті 272 ГПК України. Тотожність аргументів та підстав у первісній апеляційній скарзі та мотивів в постанові суду апеляційної інстанції за результатами її розгляду тим аргументам та підставам, що їх викладено особою, яка подає апеляційну скаргу згідно зі статтею 272 ГПК України, визначається шляхом логічного співставлення відповідних аргументів та їх змістовним співпадінням.

Водночас суд апеляційної інстанції, аналізуючи та співставляючи зміст відповідних аргументів, має виходити також зі змісту міжнародних зобов'язань України, зокрема, змісту статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка, серед іншого, передбачає повагу до судового рішення, що набрало законної сили, та недопущення задоволення апеляційної скарги, поданої згідно зі статтею 272 ГПК України з підстав, які за своїм матеріально-правовим навантаженням не є істотними для вирішення конкретного спору.

При цьому невідповідність (неповнота) мотивів постанови суду апеляційної інстанції аргументам в первісно поданій апеляційній скарзі надає заявнику право оскаржити відповідне судове рішення суду апеляційної інстанції до суду касаційної інстанції у встановлених законом випадках. Таке порушення також не обмежує іншу особу, яка має право подати апеляційну скаргу згідно зі статтею 272 ГПК України, просити суд апеляційної інстанції розглянути відповідні аргументи, що їх викладено у первісно поданій апеляційній скарзі і які не було належно розглянуто судом апеляційної інстанції під час розгляду первісної апеляційної скарги/скарги.

Аналогічне правило діє і у тому випадку, якщо судове рішення суду апеляційної інстанції містить опис аргументів первісного скаржника в описовій частині власного судового рішення, однак не містить висновків суду апеляційної інстанції як результату судового розгляду таких аргументів.

КГС ВС здійснивши логічне співставлення відповідних аргументів та оцінивши їх змістовне співпадіння, погодився з висновками апеляційного суду, що доводи апеляційної скарги ПП "Гальчин-Агро" є тотожними із доводами в первісних апеляційних

скаргах, які були розглянуті апеляційним судом згідно з постановою від 18.05.2020, що не спростовано скаржником.

Постановою КГС ВС залишено без змін ухвалу Північно-західного апеляційного господарського суду від 01.02.2021.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 05.04.2021 у справі № 4/5007/33-Б/11 можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/96275987..>

Огляд судової практики Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду (актуальна судова практика). Рішення, внесені до ЄДРСР за квітень–травень 2021 року / упоряд. суддя-секретар судової палати для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності Дроботова Т. Б., правове управління (ІІ) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. — Київ, 2021. 47 с.

¹**Застереження:** видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua